Kurucusu : Salim ŞENGİL
Sahibi ve
Sorumlu yönetmen : *N. Şengil*
Kuruluşu : 1947

ARALIK 1971
SAYI : 85 CİLT : 24
Sayısı : 5 Lira

DOST

SANATSIZ KALAN BİR ULUSUN HAYAT DAMARLARINDAN BİRİ KOPMUŞ DEMEKTİR - ATATÜRK

"tersine akan nehir"

Bir sanatçının, sanatçı niteliği ne olursa olsun, adı edildiğinde akla ilk kez toplum yaşamındaki yeri ve eylemleri gelir.

Nevit Kodallı'nın Devlet Balesi Başdanışmanlığına getirildiğini öğrendiğimizde aklımıza ilk gelen bestelediği "Adalet Partisi Destanı" oldu.

Yakın geçmişin siyasal dönemeç noktalarını şöyle bir ansıyalım. Yurdumuzu anarşik ortama iten bir parti iktidarına yaranmak için destanlar düzen Nevit Kodallı'nın bu eylemini sanat çevreleri unutmamıştır.

Kodallı, 12 Marttan önce Adalet Partisi iktidarına destanlar düzen bir kişidir. Bu bestelediği destanı ardına taktığı bir çok opera sanatçısını Adalet Partisi büyük kongresine sürükleyerek orada icra da ettirmiştir...

12 Mart Hükümetinin hangi toplumsal ve siyasal koşullarla kurulduğunu hep biliyoruz. Devlet ve Hükümet kavramlarını birbirine karıştırarak "icrayı saltanat" eden Adalet Partisinin partizan yönetiminde işlenen büyük hatalara karşı Erim Hükümetinin tepkileri de malûmdur.

Hal böyle iken, bir kaç yıl önce partizan bir yönetime (devlet memuru olduğu halde) destanlar düzerek kamu oyunun aydın kesimini yaralayan bir kişinin, bugün de Kültür Bakanı Talât Halman'ın çevresinde dolaştığını görüyoruz. Bir kaç hafta önce Devlet Balesi Başdanışmanlığına getirilen Adalet Partisi Destanı'nın bestecisi Nevit Kodallı'nın, bugünlerde Devlet Operasında eski bir eseri de sahneye konursa şaşmamak gerekir.

Ne var ki, yurdumuzu 12 Mart ortamına getiren olayların yaraları daha sarılmamıştır. Ve 12 Mart Hükümetinin, bir kaç yıl önce Adalet Partisine destanlar düzen bir kişiyi baş tacı etmesi, aydın kesimini bir kez daha yaralayacaktır.

Uzun yıllar yurt dışında kalmış olan Sayın Kültür Bakanı Talât Halman, belki de bunları bilmemektedir. Çevresinde kümelenen danışmanlar da özellikle bu yönleri göstermemek için büyük çaba harcıyorlar olmalı. **dost**

Adalet Partisi Destanı

Issız yıllar içinde dikenli yollar geçtik
Nice rüzgârlar kestik ne fırtınalar biçtik
Çileye paydos dedik milli barışı seçtik
Dostluk kardeşlik için elde defneler güller
Tutarak yol aldılar Adalet Parti'liler

Hürriyet, şeref, namus ve haysiyet ve ekmek
İnsanı insan yapan rejim işte bu demek
Bu kutsal yolda eğer varsa kaderde ölmek
Ölürüz, takip eder bizden sonra gelenler
Alnı ak, vicdanı pak Adalet Parti'liler.

Gürül gürül biz varız bağlama'nın sesinde
Buram buram biz varız bazlama'nın isinde
Damla alın terinin özbeöz sinesinde
Biz varız ruhumuzla biz seller gibi seller
Millete hizmet için Adalet Parti'liler.

Milli irade, sevgi, itimat temelimiz
Mutlu, güçlü, Türkiye en yüce emelimiz
Bozulmaz birliğimiz bölünmez bir kitleyiz
El ele gönüller bir büyük hedefe gözler
İleri ileriye Adalet Parti'liler.

hınç

Uzunca bir canhavli yürür cançekişemezliğimize
Niyesi de şu diyelim : hınç bize, sevi bize..
Kimsecikler bulamaz ki sakladığım denizi.

Metin ELOĞLU

İÇSAYFALARDA

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

ismail cem

P. NERUDA VE TÜRKİYE

Bir toplumun kendi sanatçısına verdiği değer, bir bakıma bizzat o toplumu yönetenlerin değerini ortaya koyan ilginç bir ölçüdür.

Sanat ve sanatçı, çoğu kez, toplumun o andaki çerçevesinin ve değer yargılarının ötesinde ilerleyen, kendine özgü sezgileriyle yeni ve erişilmez dünyalar yaratan bir öncüdür. Bu sanatçı dünyaları mutlaka gerçeğe uymayabilir. Tutarlı ve rasyonel de olmayabilir. Hattâ, kendi gelişmesi içinde çelişmelere de düşebilir. Önemli olan bu değildir. Son tahlilde "insanı daha insan yapmakta bir araç olan" sanat, ister gerçek üstü bir dünyanın renklerinde gezinsin, ister yaşanan gerçeklere sıkı sıkıya bağlansın, mutlaka insana dönük olumlu sonuçlar yaratır. Çıkış noktası olan insana, hangi yolu izlerse izlesin, mutlaka geri döner. İnsan yaşantısının belirli bir anını ve kesitini kendi üslûbuyla yansıtan sanat ve sanatçı, kendi yaratıp kendi yıktığı dünyalarla, toplumların gelişmesinde en az ekonomistler, mühendisler kadar somut etkilere sahiptir.

1971 Nobel Ödülünü kazanan ünlü şair Pablo Neruda, bizimkilerini andıran özelliklere de sahip toplumların, Latin Amerika'nın ozanıdır. İnsanlara daha güzel yarınlar yaratmak yolunda zorlu mücadelelere katılmış, büyük sevgiler, ağır yenilgiler, ve şerefli zaferler yaşamış bir kişidir. İnsan yaşamanın bütün acılarından ve zevklerinden geçmiştir. Birlikte mücadele ettiği arkadaşının Şili iktidarına geçişine büyük katkıda bulunmuş; sonra, bu arkadaşının kurduğu polis-devletin ajanları tarafından evi yakılmış, sürgüne yollanmış bir kimsedir Neruda. İspanyol iç savaşında dövüşmüş, bütün sanatçı dostlarının —ve en yakını olan F.G. Lorca'nın— ölümünü bu savaşta yaşamıştır. "Kalbimdeki İspanya" isimli kitabında, bu savaşın acısını, Neruda, İspanyol Cumhuriyetini yıkan Faşistlere şöyle haykırır :

"Bir tabak baş papaza, zehir zıkkım bir tabak
Bir tabak : Kül demir ve gözyaşlarından
Yıkık duvarlara acı yakınmalarla dolu ağzına kadar
Bir tabak baş papaza, bir tabak kan
Almeria'dan

Bir tabak bankere, güneyli çocukların al yanakları
Ve barut dolu bir tabak
Azgın sular, yıkıntılar ve korkuyla birlikte
Kırık dingiller, kesik başlarla dolu
Kara bir tabak, kara kanlı bir tabak Almeria'dan

Her sabah şu sizin baş belâsı yaşamınızda
Dumanı üstünde konur masanıza sıcak sıcak
İterseniz de bir kenara çıtkırıldım ellerinizle
Görmemek için onu, midenize oturmasın diye bir daha

Bir tabak, kirli kanlı bir tabak
Her sabah, her hafta, her zaman
Önümüzde duracak
Bir tabak kan
Almeria'dan"

PERUDA, Şili halkının bütün mücadelelerine kendi hayatını ortaya koyarak katılmış bir dövüşçüdür. Şili'nin son otuz yıllık siyasal gelişmelerinde, Neruda, halkla bütünleşmeyi de başarabilmiş; halkın mücadelesinde bir nefer olabilmiş sanatçıdır. Halkına, bütün halklara büyük bir güvenci, inancı vardır. Bu inancını, bir şiirinde, şöyle anlatır :

"Halkım ben, parmakla sayılmayan
Sesimde pırıl pırıl bir güç var
Karanlıkta boy atmaya
Sessizliği aşmaya yarayan

Ölü, yiğit, gölge ve buz, ne varsa
Tohuma dururlar yeniden
Ve halk, toprağa gömülü
Tohuma durur bir yerde
Buğday nasıl filizini sürer de
Çıkarsa toprağın üstüne
Güzelim kırmızı elleriyle

(15. sayfada)

dost

FİKİR VE SANAT DERGİSİ
KURULUŞU : 1947
YENİ DİZİ : 86
ARALIK 1971
CİLT : 24
SAYISI 5 LİRA

"dost" adı anılmadan yazılarımız aktarılamaz.

Kurucusu : Salim ŞENGİL
Sahibi ve Yazı İşleri sorumlusu : N. ŞENGİL
Ayda bir çıkar
Sayfa Düzeni : Salim ŞENGİL
İdare Yeri : Ahmet Rasim Sokak 15/5 Çankaya - Ankara
TELEFON : 17 07 00
Abonesi : Yıllık 50 TL., Altı aylık 25 TL.

Dış ülkelere bir misli
İlân Şartları :
Arka kapak 2 renkli 1.500 TL.
„ „ 1 „ 1.250 „
İç sayfalar 1 „ 1.000 „
Sürekli olarak 6 sayı reklâm verenlere % 10, 12 sayıda ise % 20 indirim yapılır.
Basıldığı yer : Doğuş Matbaası - Ankara
Telefon : 11 22 24

edebiyatçının enayiliği

ahmet
inam

Cöntürk'e...

Kuşkusuz bir takım kişiler edebiyatçıya tarih boyunca enayi gözüyle bakmışlardır. Bugün de bakmayı sürdürüyorlar, üstelik sayıları daha da artmada.

Edebiyatçının kendini enayi görenlerle hesaplaşması, varolabilmesi için zorunlu oluyor. Bu tür hesaplaşmaların uzunca bir tarihi de var. Edebiyatçı tarih boyunca değişen ortamlarda, onanmak gereksinmesini duyduğu için, kendi varlığını koruyacak avunmalara, günah çıkarmalara, başvurmamış değil.

Çağımızda, ilerleyen bilimin ve teknolojinin ışığında, edebiyatçının yeri, varsa, enayiliği, yeniden yorumlanmalı. Hele bizim gibi gelişememiş ülkelerde bu sorun daha da can alıcı bir önem taşıyor.

Neyin enayisiyiz biz edebiyatçılar? Nerede, nasıl, niçin, neye, kime göre enayiyiz?

Ben, eğer okuyucular beni edebiyatçıdan sayarsa, edebiyatçı olarak enayi olup olmadığımı, nerelerde nasıl enayi olabileceğimi kendimce ortaya çıkarmak istiyorum.

Amacım ne edebiyatçı (kendimi edebiyatçıdan sayabilirsem kendimi) savunmak ne de yerin dibine sokup, onu toplum dışı işe yaramaz, akıl hastası olarak yargılamak. İki uç nokta arasındaki yerini bulmak edebiyatçının.

Bana öyle geliyor ki, edebiyatçı iki ayrı enayiliğin içinde düşünülürse, daha aydınlatıcı bir çözümlemeye gidilebilir. Önce, edebiyatçı olan herhangi birinin, edebiyatçı olduğu için enayi olduğunu varsayalım. Neden, marangoz, çiftçi ya da miletvekili değildir de edebiyatçı'dır? Hatta, neden teknisyen ya da bilim adamı değildir? İnsan tekinin edebiyatı seçişinde, belki de seçmek zorunda oluşunda, onu enayiliğe iten şeyler nelerdir? İnsan edebiyatçı olmakla neden zorunlu olarak enayi olsun?

Şimdi, "Bir insan edebiyatçıysa, o insan enayidir" önermesini doğru sayalım. (Tersi, "Her enayi edebiyatçıdır", doğru değil olağan ki! Edebiyatçılardan başka enayiler de var.) Burada "enayiliğin" tanımını yapmamız gerekiyor. "Edebiyatçı, neden, nasıl, **edebiyatçı olmakla** enayi olabiliyor?" sorusuna karşılık verebilir bu tanım.

Dikkat edilirse şu ana değin ikinci enayilikten hiç söz etmedim. İlk tür enayilikle ilgili soruyu sorduktan sonra, kendimce çözümüne varabilmek için ikinci tür enayiliğe geçeceğim hemen. Bu, birbirini bütünleyen enayiliklerin kurcalanması sonucu, tek tek enayiliklerin içerdiği sorunlara yanıt arayabiliriz sanıyorum.

Her edebiyatçı zorunlu olarak edebiyatçı olmanın getirdiği enayiliğinin yanında, bir de isterse, gücü oranında kurtulabileceği ikinci bir enayiliğin içindedir. Edebiyatçı isterse kendini irdeleyebilirse, enayiliğini en aza indirebilir. Yoksa, zaten içinde bulunduğu zorunlu enayiliği daha da çoğaltır. Bir enayiliğin (edebiyatçılığın) enayisi olur. Bu karamsar görüşe iyimser bir çözüm olarak edebiyatçıyı enayiliğin enayisi değil de, yalnızca enayi kılabilecek yolları arayacağım şimdi. Sonra, bütün bu enayiliklerden, ikinci tür enayiliklerden kurtulunabilmesine karşın, yine de zorunlu bir enayiliğin içinde kalınacağını göstermeğe çalışacağım. Bütün bu çabalarımda, enayileri izleyen okuyuculara, daha az enayi olmak isteyen enayi edebiyatçılara sesleneceğim. Enayiliğin enayisi olmuş kişilerle ben ilgimi çoktan kestim.

DİL VE YAŞAM

Dil edebiyatın temel gerecidir. Edebiyat dünyasının **alt yapısıdır.** Edebiyatçı dilin üstünde yürür. Tabanıdır dil onun. Gözlüğüdür de. Dilsiz göremiyecek denli kördür yaşama. Dilsiz gördüğünde yitirir edebiyatçılığını herhangi biri olur.

Kim olursak olalım, hepimizin dile zorunluluğu var. Konuşuyoruz, kavga ediyoruz, yaşamımızı sürdürüyoruz dille. Dil bize etki ediyor. Kimi yerde dünya görüşümüzü, düşünme yeteneğimizi belirliyor. Bizi hasta kılıyor, tuzaklar kuruyor önümüze. Etkisindeyiz dilin. Hepimiz.

Edebiyatçıyı dil, edebiyatçı olmayan birinden daha başka türlü etkiliyor. Bizim için bir araç olan dil, önemsenmeyen, bir eşya gibi kullanabildiğimiz dil, onun için kimi kez bir amaç, hiç değilse önemli bir araç oluyor varolabilmesi için. Biz, doğrudan nesnelere dili önemsemeden bakabilmemize, yaklaşabilmemize karşın, o garip yaratık, dilsiz nesne göremiyor. Yaşamın karanlığını dilin projektörleriyle aydınlatıyor da öyle görüyor. Kesin dilini. Yoktur edebiyatçı. Edebiyatın şahdamarı çünkü.

Dil bir güç, bir depo. İçinde kültürü, tarihi, toplumu taşıyor. İşte, edebiyatçı denen kişi, dilin gözlüğüyle bakarken, gözlüğünün camının yapısından (toplumdan, kültürden, tarihten, ekonomik düzenden...) etkileniyor. Dile özel zorunluluğu olduğu için, bizim etkilendiğimizden daha başka türlü, daha çok etkileniyor.

Edebiyatçının zorunlu enayiliği buradan geliyor. **Dille görmek.** Yaşamla arasına dili sıkıştırmak. Dilden geçerek yaşamak. Dilden tatmak yaşamayı. Belki bir takım kişiler bir tuvalet kâğıdı gibi kullandıkları dile bunca önem veren edebiyatçıya bunun için "enayi" diyorlar. Bilimin, giderek teknikle birleşmiş bilimin, insan yaşamında somut yararları olmasına karşı, dille uğraşmanın bu tür bir niteliği taşımadığını görüyorlar. Doğrudan yaşamak, yaşamı dili araç olarak kullanıp, dile önem vermeden yaşamak, değiştirmek varken, dille uğraşmak niye? İşte yazımın başında sözünü ettiğim enayilik tanımı burada ortaya çıkıyor. "Doğrudan yaşamaktan sakınmak." Yaşamak yolunda dil bastonuyla yürümek.

Edebiyatçı dilden ayrı düşünülemiyeceğine göre, bu çeşit enayilikten kurtulamıyacaktır, ama enayiliğini bu noktada katmerlendirebilir. Dille gördüğünü yadsıyabilir. Gördüklerinin, söylediklerinin, **gerçek** yaşam olduğunu, asıl enayilerin edabiyatla uğraşmayanlardan çıktığını ileri sürebilir. Bu bence, düpedüz ne olduğunu bilmemektir. Edebiyatçı, birtakım kişilerin "enayi" tanımını yadsıyabilir, bunu yapmakta da özgürdür, kendini bu anlamda enayi saymayabilir, ama dille gördüğünü yadsırsa, gözlüğünü gözbebeği sanır. Oysa dil ona oyununu edecektir. Nasıl bir çetin ceviz olduğunu duyuracaktır. **İki kat enayi** edebiyatçı zorlukların dil bilinçsizliğinden geldiğini bilmez çoğu zaman. Belki, "ilhamının" eksikliğine verir bunu.

Edebiyatçı enayiliğini, gözlüğünü, dayandığı tabanı bilerek enayiliğini en aza indirgeyebilir. Kullandığım dille nasıl görebilirim dünyayı? Dil bana nasıl etkiyor? Bu etkiyi dili ve dünyayı yeniden yorumlarken, değiştirirken nasıl kendi amacım için kullanabilirim? Bu sorularla, kendi yeteneğne göre daha az enayi olabilirsin galiba edebiyatçı kardeş?

SÖZ VE DİL

Edebiyatçı yaşamın içindeki, toplumdaki dili alır onu işler. Dili kendi iç dünyasına katar. Dili **söz** kılar. Bildirisini, dünyasını katar dile. Herkesin bir iç dünyası olabilir. Edebiyatçının iç dünyasının yapıtaşları dille oluşur. Edebiyatçı bu dili, alır, yontar, heykel yapar, sözü oluşturur. Edebiyatçının iç dünyası, dünya görüşü, yaşamı algılayışı dili "söz" kılabilme yeteneğine bağlıdır.

Alır topmlumdan, dış dünyadan dili, kendi özel dünyasının yapısına göre söz kılar onu, sonra yeniden dış dünyaya verir, dil olarak. Dil edebiyatçının dünyasına girer, söz olur çıkar yeniden herkesin (Olağan ki bu sözü anlayabilecek herkesin) dili olur. Dil işlenmiş olur böyece. Yüzyıllardır böyle gelişmiş belki dil. Başka edebiyatçıların söz kıldığını edebiyatçıysanız dil olarak kullanabilir, daha gelişmiş (yapma gücünüz varsa!) bir dil yapabilirsiniz.

Hep dil dil diyorum. Dikkat edilirse, dili çok geniş anlamda kullanıyorum. Şairin dil işleyişiyle romancının işleyişi başka başka olabilir, ama her ikisinde de kültürü, dünya görüşlerini, duyguları, heyecanları taşıyan dil hammaddesi vardır, işlenilmesi, değiştirilmesi zorunlu olan.

Dilden söze çıktıkça, toplumbilimsel anlamda toplumdan özel topluluğa, kümeye çıkmaktayız, çünkü dil, "söz" biçimine dönüştükçe onu anlayanlar, anlamak isteyenler azalır. Şimdi iki çeşit enayiliğin yeniden karşımıza çıktığını görebiliriz burada.

Edebiyatçı dilden söze çıktığını, kendini anlayanların bir oranda azaldığının ayırdında olmayabilir. Olmayabilir değil, çoğu kez böyle düşünmek onun için onur kırıcı birşeydir de. Toplumu değiştirebileceğini sanır. Kümeye değil, topluma seslendiğini düşlediği için, kendini **eylemci** bir devrimci sanır. Hani devrimci olamaz demiyorum, ama kime seslendiğini bilmek nasıl ne yönde yararlı olabileceğini bilmek galiba devrimciliğin kaçınılmaz koşuludur. Bu açıdan edebiyatçı devrimci değil olsa olsa "devrimperverdir" yalnızca. İki kat enayi edebiyatçı toplum içinde bir kümede bulunduğunu bilirse, bu kümeyi etkileyerek toplumu değiştirebileceğini düşünürse, enayiliğinden çok şeyler yitirir. Yoksa varmak istediği, saldırmak istediği yere nasıl kiminle neyle ulaşacağını bilmez. Donkişottur bir tür.

Edebiyatçı kümede olduğunu bilerek ikinci tür enayiliğini aza indirebilirse de zorunlu olarak kümenin içinde bulunduğu için zorunlu olarak enayiliğini sürdürür. Büyücüler ve halk ozanları dışında saraya ve devlet büyüklerine yaltaklanan giderek toplumsal düzenin değişmesinden sonra çoğunluk burjuva kesiminde kalan edebiyatçı dille uzağına düştüğü yaşamın toplumbilimsel anlamda da uzağına düşer.

Dil söz biçimine geldikçe dil olma durumunu yitirir. Toplumsallığı edebiyatçı kişi tarafından emilir. Edebiyatçı burada bir yalnızlıkla karşı karşıyadır. Belki edebiyatçının yalnız olmasının kaynağı bu ilişkidedir. Dil işlenmek için söze dönüştükçe toplumsallığını yitirir. Yitirmemesi için edebiyatçının iç dünyasında ortaya çıkan, sözün, dilin ana kaynağı "gerçekle", dış dünyayla ilişkisini sürdürmesi gerekir. Bu durum çağlar boyunca değişik görünüşler taşımıştır. Edebiyatçının kendini yapayalnız duyabildiği çağımızda "söz" ün kuruluşunda bir hasta yan olduğu ileri sürülebilir. Bu da dilin içinden fışkırdığı toplumsal ve ekonomik yapının niteliğinden geliyor olabilir.

Değişen deliştirilen dünya sınıfının giderek kümesinin içinden kâğıt ve kalem aracılığıyla bakar. Kimi kez dünyayı kendisinin değiştirdiğini savlayacak olur, kimi kez kendini aşağılar. Yan tutmayan bir gözle bakılınca bütün bu çatışmaların ve çelişmelerin içinde edebiyatçı denen garip kişi dünya tarihinde insanoğlunun önemli bir yanını göstermesi açısından ilgiyle izlenmeğe değer bir yaratıktır.

SÖZÜN GETİRDİĞİ

Söz edebiyatçıdan çıkar, başkalarına ulaşır, başkaları için dil olur demiştim. Dil insanı etkilediğine göre, edebiyatçıdan çıkan söz de insanı etkiler. Edebiyatçı insanı etkiler. İnsanlar topluluğunu etkiler. İşte edebiyatçı dünyayı etkilediğini sanarken bu gözlemden kalkıyordur.

Söz sürekli olarak bildirişme süreci içinde varolur. Bildirişme bir zorunluluk olduğuna göre en az iki kişinin olması gereklidir, sözün varlığı için. İki kişinin varlığı bir birim değildir. Giderek artabilir kişiler. Edebiyatçı bir etkinlik içindedir.

Etkinliğini değerlendirişinde yine enayiliğe düşebilir. Kime etkindir? Ne tür bir etkinlik içindedir? Yukarıda söylediğim gibi bu soruların sorulmaması ya da sorulup da sorulara irdeleyici yanıtlar aranmaması edebiyatçıyı dünyaya etkin olduğu sanısına vardırır. Bu sanı sözün bildirişme niteliğinden gelir. Bildirişme niteliğini olduğu gibi görmeyen, görmek istemeyen iki kat enayi edebiyatçılara bırakıyorum dünyayı, dilediklerince değiştirsinler.

Dilin depo etme niteliği vardır. Bugün bu dergiye Türkçe olarak yazdığım yazı onbeş yıl sonra bir meraklısı tarafından okunabilir. Böylece benim yazım onbeş yıl saklanmış olur. (Ekşime bozulma olasılığı olsa da!) "Söz" de bu niteliği taşır. Edebiyatçı kısmı, sözün bu niteliğine aldanarak, hiç eskimeden kalacaklarını sanırlar. Madem ki kâğıt üstüne yazılan yazı yıllarca saklanabiliyor, demek ki zamana karşı bir gücü olsa gerektir yazılanların. İşte, özellikle şairler kendilerini ölümsüz sanırlarken sözün bu niteliğinin enayiliğine kapılıyor olabilirler.

Zamanla yok olup gitmeme sanısı onları yaptıklarını tanrısal olarak benimseme enayiliğine sürükler. Görürsünüz, kimi edebiyatçılar "beni şimdi kimse anlamıyor ama, sözgelimi on yıl sonra anlaşılacağım" derler.

Hani savlarında haklı olma olasılığı yok değildir. Ama yaşamak bu anda gerçekle ilişki kurmak değil midir? Dünyayı, yaşanılan dünyayı değiştirmek ya da içinde değişip gitmek değil midir? (Olağan ki, bu anlayış benim kendi yaşam anlayışım!) Kim benim kuşkumu giderebilir, o şimdi anlaşılmadığını sanan yazarın on yıl sonra anlaşılacağı noktasında? On yıl sonra benim yaşayacağımı kim kesinlikle söyleyebilir? Tarihte bir takım kişiler çıkmış, öldüklerinden yıllarca sonra etkilemişler dünyayı. Burada yazımın başlarındaki enayilik tanımım anımsanmalı, "Doğrudan yaşamaktan sakınma" İşte ardında yalnızca mezartaşı bırakmak istemeyen edebiyatcı belki heykelinin dikileceği umuduyla dünyayı değiştirme çabasında yaşama uzak düşebilir.

Edebiyatçıların enayiliği konusunda daha söylemek istediklerim bitmiş değil. Bu yazımın çerçevesi içinde edebiyatçının enayiliğinin genel noktalarına dokunmakla yetinmek istiyorum. Çağımızda bilincli edebiyatcılar, bilincli enayiler, onurlu bir enayiliğin simgesi olma çabasındadırlar. Aslında enayiliğin araştırılmasına başlama zamanı gelmiştir ve geçmektedir.

Olağan ki iki kat enayi edebiyatçılar bu söylediklerime gülümsiyebilirler.

dağlara

Kanırtılan bir enseri sesidir
Saran şehri
Ve pus ince gözenekli
Bir tüldür
Her kavgada

Ve herkes kendini taşır
Çıkılası dağlarda.

sürgün

Benim midir
Tâ ilkçağlardan
Hiç onulmaz yerde sürgün
Bakarsınız bir gün
Bitmiş göbeğinde şehrin.

Dal budak salar
Tırmanır gökdelenlere.
Sulansa da sulanmasa da
Vurur yeşili
Tâ kondulara.

Önce bir yavru sevinç
Bir börtü böcek sevinci
Yayılır
Bir kuzu melemesi
Bir tay kişnemesi gibi havada
Ve artık bir şenliknamedir kır

Ki bir kıştan çıkmış gibi
Belli eder kendini
Fakir fukara sevinci.

Ruşen HAKKI

ORHAN KEMAL'in İKBAL KAHVESİ

nurer uğurlu

"... Muhakkak ki bizim nesil en vatansever, ve en fazla millet sever ve öyle olduğu için de en fazla insan sever bir nesil.. Tanzimat edebiyatında ilk defa Namık Kemal'in gür ve erkek sesi ile duyulan "Vatan ve Millet" türküsü, Tevfik Fikret ve Mehmet Akif'in heyecanları ile beslendikten sonra, artık tek sesli değil, fakat tam bir neslin katıldığı koro halinde bizim nesilde kuvvetlendi, ırgadı, köylüsü, şehirlisi, memuru ile bütün Anadolu, bizim neslin romanı, hikâyesi ve şiirinde dile geldi, geliyor.. Bizim neslin sanat eserlerinde, yirmi beş milyon bir vücud olmuş, dev bir sesle "Vatan ve Millet" diye haykırıyor.. Yirmi beş milyonluk koro.. Dev bir koro.. İnsanın yüreği çatlıyacakmış gibi oluyor..

Önceleri sanat hareketleri, sayılı bir iki büyük şehirimizdeki aydınların işi idi. Şimdi geniş ve alabildiğine memleket ve halk sevgisi ile dolu bütün memleket aydınlarının işi oldu.. Yarının şaheserleri ve ölmezleri bu neslin içinden çıkacak.. Belki de çıktı bile...

Geçenlerde bir Fransız eleştirmecisi, bizim neslin en kuvvetli romancılarından Orhan Kemal'in "Bereketli Topraklar Üzerinde" adlı romanını incelerken, "Fransız toprakları da dahil, bütün kıta Avrupası ve Amerika'da, çağımızda, yani şu sonuna yaklaşmakta olduğumuz yirminci yüz yılda, bu kadar güzel, bu kadar ustaca ve bu kadar kudretli bir roman yazıldığını sanmıyorum.." diyor..."

(28 Ağustos 1955 Pazar) (1)
GENÇ KİLİS GAZETESİ

●

"... Taşköprü'nün bu gecesinde, yüzyıllar görmüş ırgat pazarının, ırgat kaynaşan kalabalığına cigaralarının neşeli dumanlarını salarak kahve, çay, nar, koruk şurubu, limonata, buzlu ayran içen "Ağa" lar memnundular.. Irgat boldu.. Çukurova tarlaları işe yetecek insan gücünün çok üstündedir.. Haftalıklar düşecek, pamuk ucuza gelecek...

"Irgata hele ırgata!.."

"Heye gardaş.."

"İtoğlu itleri şımartmıyak giden yıllar gibi ha!..."

"Töbe demen mi?.."

"İt kapıda zebun gerek hemşerim!.."

●

"... Ben CHP devrinde 'muzır', DP devrinde 'muzır', şansa bak ki, Milli Birlik Komitesi devrinde bile.. Sonra 'devri Süleyman'.. Hoş, ben Cibali'de oturmağa razı geldikten, yarı aç, yarı tokluğa razı olduktan sonra, iktidara kim gelirse gelsin vız gelir.."

●

O akşam Yelfe İhsan, Arap Talât, Aksaray'ın dumanı bol, şarabı buruk meyhanesinden kalkıp, Orhan Kemal'e baskın yapmağa karar verdik.. Cibali'nin dar sokaklarından girip, köşe başındaki ahşap evin kapısını çalmıştık ki, Orhan Kemal sırtında picaması :

"Ooohhooo, damat beylere dikiz!.."

Arap Talât, kalkık paltosunun yakasını indirip :

"Leylâ gibiyiz Raşit.."

"İbo gibisin Arap!.."

"Öllöööşşş yerim seni Raşit!.."

"Boğazında kalırım.."

"Uçarım ha!.."

Orhan Kemal'in kalkan eli, hızla Talâtın yüzünü sıyırıp geçerken :

"Ooo nee Raşit?.."

"Bakıyorum kafalar kıyak.. Dumanı nerden Arap?.."

"Aksaray'dan.. Sahil'den.."

"Hesabı?.."

●

"... Remzi'de, "Vukuat var", "Suçlu" dururken "Bereketli Toprakları.." basmak kararında.. "Bereketli Toprakları" yeniden yazmak, hiç ol-

---

(1) GENÇ KİLİS, günlük siyasi gazete, yıl 2, sayı 227, fiyatı 5 kuruş..

mazsa şöyle bir elden geçirmek niyetindeyim.. Roman, tefrika edildiği gibi yayınlandı.." (2)

●

"... Dünyanın bütün öteki halkları gibi Türk Halkı da yeteneklidir.. Bilgiye, görgüye, yapıcı insan emeğine, uygarlığa susamıştır.. "Bereketli Topraklar" da Anadolu insanının çetin yaşama savaşının babadan oğula, dededen toruna geçen ve geçmekte devam eden sonsuz, daha iyi yaşama isteği anlatılır.. Yeryüzünün her köşesinde insanlara özgü mutluluk özlemi bizim halkımızın da ruhunda vardır.. Roman, bu umut, bu kesintisiz mutluluk arayışını.."

●

"... 'Bereketli Topraklar Üzerinde', CHP iktidarda bulunduğu 1946 - 1950 yılları döneminden kısa bir zaman kesimini kapsar.. Bu kesimin sınırlarında toplumun ekonomik, sosyal ve tarihsel çatışmaları.."

●

".. her yıl binlerce ırgat Kuzey, ve Güney ve Orta Anadolu'dan bereketli Çukurova topraklarına iner.. Onlar, fabrikalarda, köy ekonomisinde ya da nerede olursa olsun iş ararlar.. Binlerce, onbinlerce emek ırgatı 'ekmek kapısı' dedikleri büyük şehirle aç, acı çekerek ve ümitsiz gezerler.. Ve sonunda, her şeye rağmen, herhangi bir iş düşerse, emek şartları, mesken, yemekler o derece kötüdür ki, çoğu dayanamaz.. Onlara elini uzatacak bulunmaz.. Doktor yok, ilâç yok.. Onlar, köyleri ve orada bıraktıkları akrabaları için çektikleri acıları gözlerine derin derin sindirerek, kendilerine yer bulunmıyan bu dünyayı ya erken terk ederler ya da bir deri, bir kemik kalarak garip bir hayatı sürerler..

... ben Çukurova'lıyım.. Uzun yıllar Çukurova'da yaşadım.. Fabrikalarda çalıştım.. Kâtiplik yaptım.. Bu ırgatların hayatını tanırım.. Onların büyük şehire atılışlarını izlemiş olduğumdan, patronlarla, ağalarla olan ilişkilerini iyi bilirim."

●

"... Nadir'in ufacık kahvesinde bir demli çay içerken görmüştüm onları.. Orozdibak meydanında.. Sırtında yorganları, kamyonlara, traktörlere, arkası açık arabalara saldıran, onlara toslıyan, geri kaçan,tekrar hamle yapan yığın yığın bir kalabalıktı..

Çiğit mevsimidir.. Karakazma'ya dört beş hafta vardır daha.. Büyük toprak sahipleri, ağalar Orta Anadolu'ya, Doğu'ya elçiler gönderip, tellâllar çağırttırmıştır ki :

"... Çukurova'da bu yıl iş tevatürdür.. Haftalık yüksek, bildikleri gibi değil.."

İki, üç hafta sonra 'Urum' dan, 'Şam' dan çekilip gelen ırgat kafilelerinin akını başlar.. Binlerce kadın, erkek, çoluk, çocuk, genç, ihtiyar, paramparça üstbaşlarıyla, pis pis kokarak, Ötegeçe'deki mezarlığa yığılırlar.. (3). Kıçı açık çocuklar mezar taşlarına inip, biner.. Her şeylerini Allah'a bırakan kadınlar, Taşköprü'nün bu gecesinde, Kalekapısı'ndaki ırgat pazarından gelecek erkeklerini bekleşirler..

Değdiği yeri köz gibi yakan güneş, tam tepededir.. Mezarlıktaki paçavra yığınları beklemekten usanır.. Birden deli bir sağnak.. Ortalık sel sel gider.. Arkasından güneş.. Tırnağına kadar sırıksıklam paçavra yığınlarından dumanlar tütmeğe başlar..

... torbalarındaki tandır ya da yufka dürümleri tükenip, çarşı ekmeğine verilecek son kuruşları da suyunu çektikten sonra, aç çocukların çığlıkları göğe yükselir.. Analar, bir deri bir kemik analar, erkek yüzlü analar, avuçları nasırlı analar, dökecek göz yaşı kalmamış, kupkuru analar, Kalekapısı'na dikmişlerdir korkunç bakışlarını.. Kalekapısı'na, kocalarının her sabah, daha şafak sökmeden gidip, omuz omuza doldurduğu 'Irgat Pazarı' na..

... erkekler de karıları gibi bir deri, bir kemiktirler.. Yeri köz gibi yakan güneşin altında aç, terli, sabırlı bekleşirler.. Irgatbaşılar, Kalekapısı'nın mutlak hakimleri.. Rızkın sahibi.. Şöyle bir görünüveren ırgatbaşının etrafını hemen alan işsiz erkekler.. Irgatbaşının ağzından çıkacak her sözü bir kerametmiş gibi safi kulak kesilerek dinliyen ırgatlar.. Ve kadınlar bilirler ki, erkekleri er geç gelecek, gözleri 'ekmek' müjdesini verecektir.

... günler geçer, haftalar geçer.. Yaşlılarla, aç çocuklar ölür.. Yağmur ve güneşin insafı yoktur.. Çukurlarına gömülü gözleriyle kadınlar, çocuklarının çığlıkları ve ölüm acısını kanıksamış kadınlar çok az konuşarak beklerler..

Erkekler gelecektir.. Er geç gelecektir erkekler..

Haftalıkların daha çok düşürülmiyeceği günler gelir çatar.. Karakazma vakti.. Kurnaz elçiler, ırgatbaşılar aç insanların arasına dağılırlar :

"Irgatın da pek bi ilazımlığı yok ya.. Neyse.."

"Ağamız acıdı halımıza acıdı!.."

"Ağamız gibi var mı? Herifte vicdan tonnan.. Baktı halimize acındı. Yesinler, içsinler, Karakazmalarıyla da tarlada şöyle bir dolansınlar, dedi,."

...Çoğu kere yayan düşülür yollara.. Yukarıda güneş, aşağıda çamur, toz.. yalın ayaklar kilometreler teper.. Buna da şükür'dür.. Aç insanlar razıdır.. Kuru, taş gibi bir ekmek karşılığı, tarlada sabahtan akşama kadar çapa çapalamak..

Nadir'in pırıl pırıl camından meydanın kalabalığını seyrederken bir el omuzuma dokundu. Döndüm, baktım Selahattin usta :

"Hayrola Raşit?.. Oğlum bu ne dalgınlık?.."

"Hiç, canım.."

"Nasıl hiç yahu?.. Girdik selam verdik, görmedin.. Yanına kadar geldik duymadın."

"Öyle mi usta?.."

"Öyle değil, akşam oldu.."

"Akşam mı?.."

---

(2) Remzi Bengi : Remzi Kitabevi sahibi.
Dünya gazetesi 1953.
Bereketli Topraklar Üzerinde : Remzi Kitabevi 1954

(3) Ötegeçe : Adana'da yerlilerin Karşıyaka semtine verdikleri isim.

"Bırak öyleyi, akşamı da ne düşünüyorsun kara kara?.."

"Diyorum ki, Çukurova'nın baharı harika.. Masmavi gök, kırmızı toprak, yeşil tarlalar.."

"Eeee?.."

"Bu harika baharı yazmalı.."

"Eeee?.."

"Bir de şu yorganı sırtlarında Çukurova'ya inen kamyonlara, arabalara toslıyan ırgatları.. Onların dramını. Onlar gibi yaşıyarak, onlar gibi yakan güneşin altında söylenen bir türkü gibi.."

"Çukurova'nın destanı, insanın destanı olur anama avradıma.."

"Taaa Anadolu içlerinden alıp, trene bindirip ovaya indirmeli.. Fabrikaya işçi, tarlaya ırgat girmeli.. Patron işçi.. Ağa, ırgat dramını.. Ha usta?.."

Selâhattin usta dalmıştı.. Kalabalığa bakıyordu.. Bakıyordu ama sanırım görmüyordu.. Birden kolundan tutup sarstım :

"Ha usta?.."

"Ne?.."

"Bu dramı yazmalı diyorum.."

"Heya.. Kıyak olur ki, deme gitsin.."

"Diyorum ki, fabrikayı biliyorum.. Depo'da, Mağaza'da, İplik'te, Sulama'da çalıştım.. Ama tarlayı?.. Çocukluğumda, babamın Ceyhan'daki çiftliğinde, onu da şöyle bir hatırlıyorum ama yetmez.. Gidip bir ırgat gibi Kalekapısı'nda dikilmeli ha?... Irgatbaşı'ndan iş istemeli.. Sonra bir ağanın tarlasında kazmaya, pamuğa başlamalı ki yazacağım sahici olsun.."

"Heya yazmalı.. Öyle yazmalı ki Raşit, sahi, sahibinin yanında hayal kalmalı!.."

"İşçiyi fabrikadan, ameleyi inşaattan, ırgatı tarladan vermeli.."

"İsmail usta'dan fabrikayı dinlemeli.. Yunus usta'dan ameleleri.. Ali Şahin'den ırgatları, ağaların traktör hikâyelerini.. Ben, pamuğun ipliğini.. Dayı Remzi çiftlikleri anlatmalı ki.."

"Dinleyip, sonra gidip ırgat gibi ha?.."

"Notlar almalı, yazmalı.."

"Yaşamalı, görmeli.. Sonra da oturup Çukurova'nın destanını.."

"Yunus usta bir anlatmalı ki.."

"Anlatır mı ki?.."

"Öyle tatlı anlatır ki.. Sonra Dayı Remzi'nin ırgat, esrar, kumar hikâyesi.. Ali Şahin'in plânlarını, etüdlerini.. Patoz'un içtiği kanı.. Kundaklanan harmanı.. Fabrikanın mekikten geçen ipliğin bezini.."

"Heye usta.."

"Heye ki, heye.."

Selâhattin usta, Nadir'e seslendi :

"Kahveci güzeli, tazele bakalım şu çayları da, çay içtiğimizi anlıyalım.."

●

"... bir arkadaşımla konuşuyordum.. Ona metafiziğin ne olduğunu sordum.. Önce dikkatle, sonra küçümsiyerek, daha sonra da, 'sen bir işçisin, nene gerek böyle şeyler..' demek istiyerek, tepeden baktı.. "Bunu.." dedi.. "Sana nasıl anlatmalı?"..

Bu sözler bende kırbaç gibi şakladı.. "Yaaa?" dedim.. "Demek bana lâf anlatmak bu kadar zor!."

Hemen hiç vakit geçirmeden bir kitapçı dükkânına koştum.. Zırıltı bir felsefe kitabı satın aldım.. Başladım okumağa.. Yalnız felsefe mi? Hayır.. Elime ne geçerse.."

●

"... hayatımın eserlerime etki ettiğine şüphe yok.. Zaman zaman düşünürüm.. Onaltı yaşımdan bu yana ekmeğimi kazanmak zorunda kalmasaydım ne olurdu?.. Meselâ, baba evinin rahat ekmeğiyle öğrenimimi normal koşullar altında yapıp, yüksek bir diploma sahibi olsaydım.. Belki de her hangi bir memur olur, yok mu böyle arkadaşlar?, dümdüz bir hayat sürerdim.. Ya da gene yazar olur, gene hikâyeler, romanlar, tiyatrolar, senaryolar yazardım ama, konularım herhalde bugünkü konular olmazdı.. Rahat ekmekle yetişip yaşıyan insanların hayatları, ya da, o insanları eğlendirmek, hoşça vakit geçirtmek endişesini güden konular olurdu.. Çünkü bilip, tanıdığım çevreler bu çevreler olacaktı.."

●

".. okulda roman, hikâye, genellikle edebiyattan nefret ederdim.. Varsa futbol, yoksa futbol.. Edebiyat sevgisi bende çok sonra, hayata atılıp Hanya'yı, Konya'yı anladıktan sonra başladı.. Bu başlayıp, rastlantıların karşıma çıkardığı olgun, anlayışlı, bilinçli ve bilgili dostların, İsmail usta'nın Nâzım Hikmet'in, Ali Şahin'in, Selâhattin usta'nın benimle ciddi şekilde, insanca uğraşmalariyle gelişti.. Edebiyat adına bizimkilerden önce yabancıları tanıdım.. Özelikle dünyanın gerçekçi yazarlarını.. Daha sonra bizimkilerle "müşerref' oldum.. Ne yalan söyliyeyim, bu 'teşerrüf' hiç de iyi olmadı.. Pek azını tutarsam, gerisi bana çok yavan geldiler.. Suyuna tirit, derler ya.. İşte öyle.. Bir şekil özentisi, bir üslûp!.. Bunlar kötü şeyler değil ama, konu?.. Konu ne olacak?.. Soyut aşk tekerlemeleri bıkkınlık verecek kadardı.. Halâ da bu terane sürüp gidiyor..

Bizimkilerde de batılı gerçekçilerin tadını bulduklarım olmadı değil ama.."

●

"... 1927 şimendifer grevini hazırlayanlardan biriydi.. İnce uzun boylu Ali Şahin Romanya Türklerindendi.. Doktor oldu.. Gençliği Romanya'da işçi hareketleri arasında geçerken, yeraltı hücre arkadaşlarıyla düşüp kalkmaktan makinistlik, şoförlük öğrenmiş.. Bu meslekleri öğrenince de, düzenli bir öğrenime tamamiyle boş vermiş.. Türkiye'ye gelirlerken babası, ardından anası vapurda ölünce yapayalnız kalan Ali Şahin'e tuhaf bir melankoli arızolmuş.. Annesini çok, ama çok severmiş.. Anasının iri siyah gözleri, Ali Şahin'in ömrü boyunca unutamıyacağı bir şey... Durup, durup anam, derdi.. Anamın gözleri, o siyah gözleri gibi yoktur, derdi.. Anasının kara gözleri Ali Şahin'in melankolisini arttırmıştır.

... artık ne ana, ne baba, ne kardeş, hatta ne sevgili ne, karı.. istemiyordu.. Madem ki ölüm vardı, madem ki insanlar ölünce sevgililerinden ayrılıyorlardı, ne diye yeni sevgililer edinmeli, hele ne diye, günün birinde dünyada yapayalnız bırakılacak evlâd-ı ayal peydahlamalıydı?.. Evlenmedi.. İlk zamanlar çeşitli kadınlar peşine düşüp, gelip gelip gittilerse de, o bunlardan hiç birine yanaşmadı..

... Adana'ya geldiği yıllar, İttihat ve Terakkinin Ermeni tehcirinden az sonraydı.. Memlekette makinistlik üzerine çok iş vardı.. Çünkü Ermeniler memleketin daha çok ticaret, sanayii, hatta çiftçilik işlerini ellerinde tutuyorardı.. Ali Sahin Romanya'da öğrendiği makinistlik ve şoförlüğüyle Adana'da ilk Türk makinist değilse bile ilk Türk şoförleri arasına girmişti.. Hatta o sıralarda açılan "Sanayi Mektebi" ne öğretmen bile olmuştu.."

●

"..sarı boyası yer yer dökülmüş, dört buçuk ayaklı patoz rüzgara göre durmuştu.. Deli deli dönen kalın ve uzun volanın sertçe çalıştırdığı harman makinesi, büyük bir cırcır böceğini hatırlatarak tozlu bir sarsıntıyla işliyordu... Sabahın ıslak serinliği, güneş yükseliyordu.. Kan tere batmış bir sürü desteci patoza hücum ediyordu.. Gecenin birinden beri, durup, oturmadan çalışıyorduk.. Çatlak dudaklarımız cerahat bağlamıştı.. Güneşin altında, gücümüzün üstünde karıncalar gibi çalışıyorduk.. Koşarak iş görüyorduk.. Irgatlar desteleri omuzlayıp, patoza koşturuyor, koltukçular da destecilerin getirdiklerini alıp, patozun ağzından içeri atıyordu.. Koltukçuların işi ötekilerden zordur.. Yüzlerini, boyunlarını çaputlarla sıkı sıkıya sarar, gözlerine gözlük takarlardı.. Böyle yaptığımız halde, savrulan incecik toz, samanın sarı tozu, terden vıcık vıcık göğsümüze sızar, öyle bir kaşıntı yapardı ki, çıldırmak içten değil.. İnan Raşit, kaşınacak vaktimiz yoktu.. Düşün, bir an.. Bir dakika.. Deste taşıyanların getirdikleri desteleri almak için bir anlık ihmal, derhal dengeyi bozar, iş altüst olurdu.. Böyle ihmaller kötü, çok kötü kazaları getirir.. Çok dikkatli çalışmak gerek.. Hatta ne kaşınmak, ne düşünmek.."

●

"...bir aylık iş, yirmi gün sürmüştü.. Irgatlar para almak için şehrin yolunu tutmuşlardı.. Harmanla şehir arasında yol vardı.. Irgatlar yayan yapıldak dökülmüşlardi yollara.. Tozlu yollar, yorgun, harap ırgatların yemenili, çıplak ayakları altında tozup duruyordu.. Başka harmandan, başka pamuktan gelen ırgatlar kalabalığı çoğaltıp, arttırıyordu.. Yukarıda yüzleri yakan kızgın güneş, aşağıda fırın külü gibi ısınmış tozlu yol.. Yol boyunca "ah" "of".. Arada öfkeli bir küfür.. Dudaklar patlamış, ağızlar köpük içinde, yorgun ve yılgın insanlar.. Gözler çökmüş, yüzler kararmış.."

●

"...Çukurova'nın bereketli topraklarından şehre doğru yürüyen karıncalar, Taşköprü'nün oradaki ırgat pazarında birikmek için canlarını dişlerine takmışlardı.. Sıtmadan zangır zangır titriyen ırgatlar.. Bir hendek kenarına, bir gölgeli ağaç altına kendini atan ırgatlar.. Toprağa yüzüstü kapanan ırgatlar.. Kalan kalıyor, ölen ölüyor, giden gidiyordu.."

●

"... birinde ben, bizim patoz ustası, bir de ağa.. Makineydeydik efendi.. Şehire geliyorduk.. Kazmaları, mazmaları getirip, yeni yatak alacaktık.. Yatak dediysem, makineye.. patozu işleten traktörün yatağı.. Neyse kardaşıma deyim, direksiyon da ağa, marşa bastı.. Makine işlediki.. El frenini ileri verdi, makinedir, bir yekindi... Yola çıktık.. Tozlu yol, önü bomboş.. Sür ha, sür.. Yol toz, uçuyorduk. Patoz ustası önümde, ben arkadayım.. Görenler beller ki ağa benim.. Meşin yastıklara bir kasıldım, bacak bacak üstüne de bir attım ki, eehhh..

... patoz deyince.. Bi tarihte patozda çalışıyok efendi.. Patoz, eski patoz.. Dört buçuk ayak, kırk beş kişilik.. Lâkin ırgatbaşı kansız mı kansız.. Şuncacık bir merhamet arama.. Kırk beş kişilik patozu otuz beş kişiynen işletiyor, on kişinin gündeliğini de cebe atıyor.. Güneş tepede ateş gibi, serçeler düşüp düşüp bayılıyor.. Adam, sanki çatlıyacak, öyle sıcak.. Soluk alamıyorsun.. Yirmi saat.. Paydos yok.. Neyse, gece oldu.. Arkadaşlarla söz verdik, patozu sakatlıyacağız.. İslâhiye'li Hamdi vardı, iyi oğlan, bilekli.. Dedi siz karışmayın, ben yapacağımı bilirim.. Oğlan cin gibi, mektebini bitirmiş.. Yani Dayi Remzi bile onun yanında, kendimi söylemiş olmayım efendi.. Foossss.. Beni ele vermeyin, dedi.. Verilir mi?.. Neyse kardaşıma söyliyeyim.. Hamdi buğday saplarını kız saçı gibi ördü, bir de ıslattı mı sana?.. Kütük gibi oldu.. Ertesi gün buğday demetlerinin içine soktuk.. İş başladı. Amaann, millet tozu, dumana katmış.. Güneş bir yandan, buğday tozu bir yandan.. Ancak bir çatırtıdır efendi.. Amaannn ırgatbaşı dellendi.."

"Ne oldu?.."

"Ne mi oldu Raşit?.. Lâfın gelişinden anlamadın mı? Patoz'un dişlileri, mişlileri parçalandı.."

"Niye yaptınız?.. Yazık değil mi?.."

"Bize yazık değil mi?.. Yirmi saat iş be.. içine girmiyen bilmez.. Adam adamlıktan çıkıyor.."

●

"... sonra Osman vardı.. Osman Zengiler.. Bir zamanlar Ali Şahin, İsmail usta, Selâhattin usta, Dayı Remziler'le birlikte 1927 şimendifer grevini hazırlıyanlardan olacak kadar solculuk yapmışsa da, sonraları solculuğun materyalizminden kayıp, sağcılığın karanlık spritüalismine yuvarlanmıştı ama, ne solculuk, ne de sağcılık onda yüzde yüz birer inanç olmamış, solculuğu da, sağcılığı da çıkarı için kullanmaktan çekinmemişti.. Terzilik yapardı.. Hem de kadın terziliği.. İyi terziydi.. Adana'da onu bilmiyen yoktu.. Ama kadınlara bakmazdı.. Yaşlı, genç, iyice genç hatta körpe gelinler, kızlar etrafını alırdı.. Yedisin-

den yetmişine kadar komşu kadınları, kızları, hatta çocukları adlarıyla bilen Osman'ın hepsi üzerinde şaşılacak bir etkisi vardı.. Bu etki sanırım Osman'ın uçkuruna sıkılığından geliyordu.. Kara kaş, kara göz, boyama kapkara saçlar, inadına yakışıklı bir adam olduğu, yanaklarından kan damladığı, güzel kadınlara, kızlara istek dolu bakışlar fırlattığı, baktığı yerlerde umutlar uyandırıp, istekleri körüklediği halde sonunu getirmiyor, cinsel istek duysa bile, bunu hiç bir şekilde gerçekleştiremiyordu.. Gerçekleştiremiyor da değil, gerçekleştirmiyordu.. İradesini kullanıyordu.."

●

"... 1930 yıllarının Serbest Fırkası.. Halk Fırkası'na karşı hemen hemen bütün millet Fethi Bey'in Serbest Fırkası'na hücum etmişti.. Osman da Serbest Fırka'ya bulaşmıştı ama, "Ne Halk Fırkası, ne Serbest Fırka.. İkisi de aslında aynı bezin eni.. İkisi de bir kapıya çıkar." diyerek uzaklaşmış, daha sonra Halk Fırkasına kapağı atmayı çıkarına uygun bulup, ağalarla, köylülerle birlikte Yeni Adana, Türksözü gazetelerine demeçler vererek girmişti..

Ali Şahin bu eski mücadele arkadaşına kızıyordu.. Hatta bir gün Nadir'in Kahvesi'nde :

"Bu yaptığın alçaklıktır Osman.." demişti..

Osman gülerek :

"Niye?.."

"Senin gibiler için Lenin derdi ki.."

Osman sözünü kesmişti Ali Şahin'in :

"Halâ mı Lenin arkadaş?.."

"Evet halâ.."

Ali Şahin şaşırmıştı :

"Ve her zaman.."

"Benden paso Ali Şahin.. Çıkarım için bu isimlere paso.. Hem sonra Lenin Türkiye'de yaşamadı.. Türkiye'de yaşasaydı."

"Ne olurdu?.."

"En az otuz yıla mahkûm.."

●

"... Anadolu - Bağdat demiryolunun imtiyazı 1902 de bir Alman Demiryolu Şirketine verilmesi iradesi çıkar.. Demiryolu önce Konya'dan Adana'ya, oradan Hamidiye, Kilis, Tel - Habeş, Nuseybin, Musul, Tekrit, Saciye, Bağdat'a uzanır. Alman'lar hemen Toroslar'ı delme işine girerler.. Abdülhamid, yolun bir an önce döşenmesi için Sadrazamı Ferit Paşa'yı Alman elçisine ricaya gönderir.. Sonra Birinci Dünya Savaşı, ardından Milli Mücadele ve sonra Anadolu - Bağdat demiryolunun işletme hakkı Fransızlar'a verilir.. Ve bizim 1927 grevi başlar.."

"Yahu herifler bir kere Ermeni.. Ermeni Komitelerine zorla yardım topluyorlar.. Duvarlara afişler yapıştırıyorlar.. Bunları öpeceksiniz, bunların ayaklarına kapanacaksınız, diyorlar, bizimkilerden ses çıkmıyor.. Gündeliklere zam yapın diyoruz, herifler bize kapıyı gösteriyorlar.. Uzlaşmaya, konuşmaya yanaşmıyorlar.. O zaman biz de greve geçtik.. Dedik bırakın bu Ermeni pezevenkleri bizi dinleyin.. Yahu biz bu vatanın çocukları dururken.. Bu Ermeniler aslan payını.. Ve bize ne dediler.. Komünistler.. Komünistlerin tahrikiyle başlatılan grev, diyerek bizi içeri attılar.. İşçileri memleket zararına tahrik ettiğimiz gerekçesiyle bizi mahkûm ettiler.. Ermeni pezevenklere bizi rezil ettiler.. Ve sonra bu Ermeniler cepleri dolu bu toprakları terk edip gittiler.."

●

"... tahtaları kararmış, basık çatısından sarkan toz salkımları arasında ufacık ampuller sarı sarı yanar.. Yanlarındaki volanları sarsıntılarla çalışan çırçır makinelerinden şiddetli sesler çıkar.. Tozlu salkımları.. Tozlu duvarlar.. Döşeme tahtaları.. Havada uçuşan tozlar..

... kirli kozaların bulunduğu mağaza, fabrikanın gün batısında.. Yanyana beş, on depo.. Bu mağazalar fabrikanın satın aldığı kirli pamuk, kozalarıyla tıka basa dolar.. Bütün mevsim işlenir.. Bir kısmı tezgâhlarda top top bez haline gelir.. Bir kısmı da sert kabuğundan ayrılarak..

... ellerindeki demir yabalarla kozalara girişen işçiler, tozdan korunmak için ağızlarını, burunlarını paçavralarla sarar.. Her yaba vuruşta sanki dağdan parçalar kopar.. Çürük duvar yıkılır gibi olur.. Toz bulutları tavandaki ampulün sarı ışığını körleştirir.. Fabrika helâları hariç, cigara içmek yasak.. Hele, hele bu koza mağazalarında..

... sulu koza.. Çırçırların arkasında, sulama makinesinde ıslanıp tavını alır.. Kozalar, çinko aralıklarla bir başka mağazaya, kırma makinesine taşınır.. Kırma makinesi kabukları kırdıktan sonra, şifleme makinelerine geçer.. Tohumlu pamuk kabuğundan ayrılır.. Sulu kozacılar.. Hele, sulu kozacılar, çinko aralıktan sızan kirli, pis sularla iliklerine kadar ıslanırlar.. Zavallılar sırılsıklamdırlar.. Titreşirler.. Sulu kozacılık ne demektir Raşit, bilir misin?.. Bir yerden bir yere on iki saat sulu koza taşımaktır.. Basit bir hamallıktır ama, cam yerine ıslak çuval geçirilmiş, pencerelerden vuran ayaz içeriyi buza çevirir.. Burada kimse uzun bir zaman çalışamaz.. Çalışanlarsa kötü kötü öksürür.. Çok geçmeden zatürreye yakalanır..

... kuvvetli volanın çevirdiği kırma makinesi, pamuk kozalarını kırar.. Kırık kabukların tohumlu pamuktan temizlenmesi için şiflemeden geçmesi gerekir.. Şifleme kırma makinesinin karşısında.. Yanık tahtalı tavanından toz salkımları sarkan odanın makine şakırtısı yüklü havasında pamuk tozları uçuşur.. Duvarlar, döşeme tahtaları, işçiler, eli yüzü kara makinistler bile sarsılır.. Sulama makinesinden geçen kozalar, ıslatıldıktan sonra, tavını alması için arka mağazalarda bir süre bekletilir.. Sulu koza, tavını aldıktan sonra çuvallara konur.. Taşınır.. Makine dairesine gelir.. Makinenin ağzından içeriye atılır.. Kalın lama demirinin dakikada bin beşyüz devir yapan fırtınası boşanır.. Parçalanan kozalar, makinenin önünde birikir.. Şiflemeciler bunları..

... Şifleme makinelerinden geçen, kırılmış kabuklarından ayrılan kütlü, örme kamış sepetler içinde çırçır makinelerine gelir.. Makinenin

arkasına, tahta sandığa boşalır.. Çırçır makinesinden geçen kütlü, tohumdan ayrılmıştır.. Makine önünde, iç yağı kadar beyaz, hafif pamuk yığınları birikir..

... sabahın altısında çırçır'ın fırıldaklı düdüğü öter.. Atölye istop eder.. Çırçır'ın üstündekiler iner.. Şifleme, kırma, sulu koza'nın bütün işçileri, terli, yorgun, sırılsıklamdır.. Herkes karnını doyurmak için bir kenara çekilir.. Kadınlar, kızlar büyük mengenenin önünde toplaşır.. Çıkınlar açılır, yiyecekler serilir... Ekmek, peynir, tahin helvası, kara zeytin, kuru soğan, yağı donmuş mercimek çorbası, bulgur pilavı, duru suda kaynamış nohut..

... usta, mermer levhanın şartelini indirir.. Makineler, döşeme tahtalarını, duvarları sarsarak çalışmağa başlar.. Her şey tozlu bir sarsıntı içindedir.. Elinde sopasıyla ırgatbaşı, atölye içinde fır döner.. Geç kalmışları, kaytaranları iş başına kovalar.. Sopasıyla rasgele vurur.. Atölye dolu dizgin çalışmaya başlar.. Çırçırlar avuç avuç kütlü yer, kucak kucak beyaz pamuk kusar.. On bir, on iki yaşındaki pamukçu oğlanlar, paramparça üstbaşı ve yalın ayaklarıyla koşar.. Mengenenin dört köşe deliğinin önünden kucak kucak pamuk taşır..

... kızlara gelince.. Kara donları, eski basma entarileri içinde, kalçaları yeni şeklini almağa başlıyan nefis şeyler.. Kimi zaman üçü, dördü bir araya gelir... Dayan, dayanabilirsen Raşit.. Yeni yetişen o genç kızlar.. O herşeye şaşan, merak eden kızlar.. Ama çoğunun dostu vardır.. Ya rugan yemenili bir kütlücü.. Ya makine yağcılarından biri.. Ya saçı biryantinli bir kâtip.. (Gülme oğlum Raşit?.. Niye dalgana taş mı attık?..) Sevişenler kaş, gözle anlaşır.. Uzaktan uzağa cilveleşir... Kız su içmeğe, helâya giderken, delikanlı da peşinde çıkar.. Kıza lâf atar.. Kızın gönlü varsa, gülüverir.. Delikanlı tekrar lâf atar, kız gene güler.. Cevap vermez çoğu kere.. Atölyeye döner.. Kız, arkadaşlarıyla fis kos eder.. Bir yandan da delikanlıya bakar.. Güler.. Yiğenim artık yüz bulmuştur.. Eli işte, gözü oynaşta.. Dalga geçer, ters iş yapar.. Şaşırır.. sonra, birden kafasına inen ırgatbaşının sopasıyla kendine gelir.. Sonra tekrar dalar.. Kız da boş durmaz ha.. Helâya, su içmeğe çıkmalar artar.. Böylece iş pişer, mercimek fırına verilir.. Ve yiğenim kıza, saç tokası, çıkçık'lı sakız, kâğıtlı şeker, lavanta, ipek mendil hediye alır.. Kebab, Şam tatlısı ısmarlar..

... Kızların çoğu, daha memeleri kabarmadan gebe kalır.. Ana olurlar.. Ana olduktan az sonra ya tekrar gebe kalarak tanınamıyacak kadar çirkinleşir, ya yeni bir dost peşine düşen kocalarından bir tekme yiyerek, başka, sonra daha başka kocalara, elden ele dolaşarak en sonunda babaları yaşında birinde karar kılar, ya da soluğu genelev'de alır.. Genel ev'e düşmiyenlerse, kimbilir hangi pamuk tarlasında çapa çapalarken sıtma ya da güneş çarpmasından, bir deri bir kemik kalarak, genç yaşlarında ölür, gider.."

yağmurlu

Bayram mıydı
Bayramdanda mı öte
Dün akşam rakı kadehinde batmıştı
güneş
Dibe sürükleyerek Büyükdereyi
Çocukluğumun unutulmuş bir dalında
sallanan
Gökkuşağının sırılsıklam renkleri
Yeşilinde cıvıl cıvıl tazelik
Kırmızısı öpülemiyen dudak
Mavisinde alabildiğine uzak
Alabildiğine sıcak turuncusunda
Uykusuz bir gecenin sabahı sürükleniyor
Rıhtım rıhtım
Yapış yapış
Yarı çıplak iki çocuk kaldırımlarda
Alabildiğine yalnız
Okşamasız uykularda
Yağmur tarlalara yağarsa bereket verir
Uyanmaya çalışıyor koskoca şehir
Geriniyor
Dün gece ölmeyenlerin uğultusunda.

H. A. GÖKSEL

●

"... Kuruköprü'de yığınla fabrika, pamuk depoları, iş yerleri vardır.. Çok kalabalıktır.. Hala öyle mi oralar?.. Yıllar varki gitmedim Adana'ya.. Bir militi attık İstanbul'a, atış o oldu.. Kadıköy'e bile kaç yıl oldu gitmiyorum.. Kuruköprü, Yüksek Kahve yerinde mi?.. Yıkmadılar mı?.. Caddenin sağındaki o pis kokan, insanın burnunun direğini sızlatan apteshane duruyor mu?.. Karşı kaldırımı işsiz, güçsüz insanlar doldururdu.. Tam tepeden vuran sonbahar güneşi altında bit kıranlar, acemice tuttuğu iğneyle yırtık ceketini dikenler.. Hiç birşey yapmayıp, yan gelip, yoldan geçenleri avel, avel seyredenler.. Halâ öyle mi oralar?.."

●

"... bacağımda subay kilotu, sırtımda lâcivert caket, başımda kadife kasket, ayaklarımda rugan yemeni.. Köye bir giriyom, herkes hayret ediyor.. Uzunoğluları bile.. Uzunoğluları'ysa, köyün Allah'ı.. Her görülmemiş bir şeyi köye onlar getirir.. Gramofonları bile vardır.. Gramafonlu kahve onlarındı... Neyse, masalar kurulmuş... Adana'dan götürdüğüm rakıyı şöyle bir ortaya attım.. Senden, benden derken millet zil zurna oldu.. Rakı bu.. Şişede durduğu gibi durmaz kafir.. Araya zıt düştü.. hır çıktı.. İş bıçağa döküldü.. Uzunoğulları kalabalık ben, tek.. Köylü onlardan yana ama ne fayda.. Tarla, toprak, mal, mülk onların.. Köylü onlara muhtaç.. Ses çıkarmazlar.. Ben tek kaldım.. Ötekiler kaçtı.. İş jandarmaya ulaştı.. Ama baktım, berikiler meydanda yok..

Düşündüm, taşındım.. Köyde çok kalacak değildim.. Ne yapsam?.. Birden gözüme Uzunoğullarının bacıları Fatma ilişti.. Ben görmiyeli kız adam akıllı gelişmiş.. Pusu kurdum.. Kızı atın önüne attığım gibi.."

"Kız bağırıp çağırmadı mı usta?.."

"Ne bağırıp çağıracak?.. Ben de böyle değildim ya o vakit?.. Bacağımda subay kilotu.. Ayağımda kız gibi yemeniler... Ceplerimde şişe şişe levanta, burcu burnu kokuyom.. Böyle miydim o vakit?.."

"Sonra?.."

"Sonra hiç.. Doludizgin vardım Niğde'de.."

"Niğde mi?.."

"Niğde bizim. Bir şoför arkadaş buldum.. Birinin kaptıkaçtısına attığım gibi, ver elini Çukurova.."

"Eeee usta?.."

"Eeesi sağlık.."

"... Yunus usta, kırkbeşlik, sağlam yapılı, kırpık bıyıklı bir Tonya'lı.. Beş çocuk babasıydı.. Her yıl elinde tahta bavulu, bavulunun içinde malası, su terazisi, şakülü, gurbete düşermiş.. Nerede iş bulursa oraya gidermiş.. Aylar ve aylarca o işten, o işe dolaşırmış.. Sonra koynunda çocuklarının rızkı, köyüne dönermiş.. Pek, pek bir, bir buçuk ay sonra gene çıkarmış gurbete.. Düşermiş Çukurova'ya..

Sertti.. Öyle herkesle şakalaşmazdı.. Ama gözü pek, gözü açık gençlere sanatını öğretmekte kıskanç değildi.. Ona harç taşıyan nice delikanlılara sanatı öğretmiş, eline mala vermiş..

Dayı Remzi'nin olur olmaz, patavatsız takılmalarına kızar, Ali Şahin'i sever, Selâhattin ustayı oğlu yerine koyar, İsmail ustaya kimseye çaktırmadan gizli bir muhabbet duyardı.. Dayı Remzi'nin sataşmalarına kızarken :

"Ya olmalı insan, vermeli canını insan için, yahut da etmemeli kalabalık dünyamızda" derdi.

Dayı Remzi, Çaycı Nadir'e seslenirdi :

"Nadir bey, bak Yunus ustam ne emreder!."

... Yunus ustanın ne zaman Çukurova'ya inip, yerleştiği bilinmez.. Kimine göre Yunus usta Sultan Abdülhamid Beylerbeyi sarayında hapisken inmiş.. Kimine göre İttihat'çıların Temmuz bayramından beri.. Adana'nın işgal yıllarında Topal Eskici'yle Niğde'ye.. Oradan Sivas'a geçtiği söylenir.. Millî Mücadeleye katıldığı rivayet olunurdu ama, ona bunu sormak, usta'dan bir cevap almak imkânsızdı.."

●

"... romanın Kürt Zeynel'i, bizim Dayı Remzi'dir.. 1927 yılından beri koltukçuluk yapar.. En az yirmi yıllık patoz işçisidir.. İri yarı, kuvvetli, şakacı, cesur ve atak bir arkadaştı.. İşçinin çıkarını, kendi çıkarından üstün tutması sonucu 'mim' lenmiş, içeride yatıp, kalkmışlığı çok olmuştur.. Çalıştığı her çiftlikte işçinin gözünü açmağa çalışmış, onlara ekmek şartlarını, yiyeceklerin iyi, insanca olması için ırgatbaşılarla, ağalarla kavga etmiş, jandarmalara verilmiş, dayaklar yemiş, damlara düşmüştür.. Çalıştığı yerde uğradığı haksızlığın, hor görülmenin acısını ağalardan katmerli çıkarmasını bilmiş, kiminin patozunu, kiminin harmanını ateşe vermekten kaçınmamıştır.."

●

"... akşam karanlığında beyaz kurtları belli olmıyan mırmırık çorbasının üstüne, güneşte ekşimiş ılık ayranı içtikten sonra Karamaça Veysel'den esrarı almış, Ali'den uydurduğum kirbitle tarlanın altbaşına gitmiştim.. İplik çulu, sert sapların üzerine yaymış, bağdaş kurmuştum.. Peşin içliğimi çıkardım.. Su gibiydi feleksiz.. Otların üzerine serdim.. Sivrisinekler oğul verir gibi vınlıyordu.. Hart hart kaşınmağa başladım.. Sırtım, omuzlarım, göğsüm toz içindeydi.. Samanın yakıcı tozu, ta kıl diplerime kadar girmişti.. Hiç değilse yirmi yıllık koltukçuydum.. Yani hayat mıydı benimki de Raşit?.. Ne karı, ne çocuk vardı hesapta.. Avucumda ufaladığım nefesi, çiftçe kâğıda sarmıştım efendi.. Ama o pezevenk ırgatbaşıya deli oluyordum.. Pilâvın etlisini o ibne yiyor, biz taşlısını.. "Hey, yahu ırgatbaşı pilâvdan taş çıktı.." dedik.. Pezevenk bize söylemediğini koymadı.. Söğdü, saydı.. Allah mallah karıştırdı.. Bir şey değil, tepem atacak.. Adamın böylesi pezevenklerin yüzünden başı belaya girer.. Bana "Milletin aklına iş düşürüyon Dayı.." Her gün, her zaman böyle pezevenk.. Lan, dedim.. Yeter senin ettiğin ha?.. Lâkin, şeytana uymak var.. Oğlum Dayı, dedim. Uyma şeytana, meytana.. Ama bir gün, birden dank etti efendi.. Sokiyim şeytanına, dedim.. Çal harmana kibriti, yak gitsin pezevenkin malını.. Vur Gavurdağı'na, oradan geç Suriye'ye.. Ardında bekliyenin mi var?.. Yok.. Nerede akşam, orada sabah.. Bir gün dedim ki, lân Dayı, devir şu karavanayı da, bu ibneler görsünler.. Taşlı pilâv, kurtlu çorba kime pişermiş anlasınlar.. Derken efendi, benim karavanayı devireceğimi usta duymuş.. "Bırak yahu Dayı.." dedi.. "Uyma pezevenklere, senki.."

●

"... Kalekapısı'ndaki ırgat pazarı sabahın çok erken saatlerinde omuz omuzadır.. Çukurova'nın bereketli topraklarını çapalayan, patozlarında durup dinlenmeden, korkunç yorgunluklarının karşılığı, haftalıklarını almak için bekleşirler.. Kuruyup kararmış yüzler, patlamış dudaklar, kırk yamalı paramparça üst başlar... Gözlerinde hiç, ama hiç sönmiyen umut ışığıyla bekleşirler.. Çiy güneşin altında oraya buraya seğirten kalabalık uğuldar.. Omuz omuza tek istek, tek umut, kimi zaman tek bir öfke gibi bekleşirler..

... bekleşenler yalnız onlar değildir.. Onların yüzünden sebeplenecek, ev geçindirecek yığınla esnaf da bekleşir.. Ayrancı, limonatacı, aşlamacı, seyyar köfteciler, eski üst baş, don gömlek satanlar, yankesiciler, üç kâğıtçılar, hatta genelev kadınları..

... saatler geçer.. Kızgın güneşin yaktığı insanlar terden sırılsıklamdırlar.. Haftalıklarını getirecek ırgatbaşını beklerler.. Bir hafta, bereketli toprakların fırına çevirdiği güneşin altında koşar

gibi iş gören insanların para almaları da, en az çalışmaları kadar yorucudur.. Çünkü toprak ağaları, başlıyacak yeni haftanın ırgadını bulmadan, çalıştırdığı ırgatların paralarını vermezlerdi.. Kala balık bekler.. Sabırla, inatla, kinle, homurtuyla bekler.."

●

"... derken efendi işime son verdiler.. Aldım yanıma bizim Şemsettin'i.. Düştüm yola.. Dedim, onların sekseninden bir meşelik yürek çıkmaz.. Onların bir taburunu önüme katıp, kör bir bıçakla sürmezsem, bana da Dayı Remzi, demesinler.. Neyse efendi, aysız göğün altında çiftliğin harmanına doğru yürüdüm.. Dedim, oğlum elmi yaman, bey mi?.. Tabiîi ki el.. Baktım, uzaktan patozu gördüm.. İşime son verildiğinden çok, beni enayi yerine koymaları dokunmuştu.. Koca puşt ırgatbaşı'ya, "Ne zaman gideceğiz.." demiştim.. Pezevenk, "akşam üstü.." demişti.. İnandım tabiî.. Meğer pezevenk beni atlatmak için söylemiş.. Sabahleyin, daha şafak sökmeden basıp gitmişler.. Irgatbaşıyı bilmem mi?.. O ne pezevenktir ooo!.. Ama halis pezevenktir ha Raşit.. Kızlarının genel evlerde orospuluk yapmasından gurur duyan bir babadır o.. Kalleş, puşt, rezil.. Hepsi neyse ne, ya bana?. Ya bana Raşit?.. Ulan ben yenir bok muyum?.. İbne ırgatbaşı benden korktuğu, benden çekindiği kadar kimseden korkmaz, çekinmezdi ha.. Bana bile madik attı ibne.. Neyse efendi patozun yanına geldim.. Durdum, sağı solu kolaçan edip, dinledim.. Görünürlerde bekçi filan yoktu.. Karanlığı, gözlerim iyice alışsın diyerek, uzun uzun gözden geçirdim.. Birden efendi, burnuma bir kan kokusu geldi.. Bayatlamış, sası sası kokan bir kan kokusu.. Bir baktık, ulan ırgatbaşının cibinliği de her zamanki yerinde gerili değil.. Etrafı dikiz etmeğe başladım.. Görünürde kimseler yok.. İn, cin yok.. "Allah allah.." dedim.. Ulan Dayı, dedim var bu işte bir bokluk.. Canım sıkıldı.. Onu, ırgat başı denen pezevengi bulmalı ki işin tadı çıksın.. Bulmalıydım, yoksa öfkem beni yerdi arkadaş.. Derken efendi, ırgatların taraf geçtim.. Irgatların arasında sürünerek dolaşmağa başladım.. Irgatlar, her zaman olduğu gibi, yorgun, halsiz, bitkin yatıyorlar.. Biçilmiş tarlaya serilmişler.. Kimi horluyor, kimi inliyordu zavallıların.. Yarasalar kurşun gibi akıyor, sivrisinekler vınlıyor, cırcır böcekleri ötüyordu.. Aradım, taradım pezevenk ırgatbaşıyı bulamadım.. Fakat efendi, uzaklardan, çok uzaklardan derinden derine gelen bir motor gürültüsü kulağıma çalındı.. Peşin sesin geldiği tarafı ayarlıyamadım, sonra buldum.. Etrafı şöyle bir daha, iyice kolaçan ettim.. Birden tam karşımda hafif bir ışık belirdi.. Az sonra kayboldu.. Tabiî gözlerimi hemen oraya, ışığın geldiği tarafa diktim. Fakat efendi, aklıma kan kokusu fena takılmıştı.. Kan, kan kokusu, ırgatbaşı pezevenkinin boş cibinliği, uzaktan yaklaşan motor gürültüsü.. Şaşırmıştım.. Dedim, yoksa bir cinayet mi işlendi?. Kim, kimi vurdu?.. Kemal, ırgatbaşıyı haklamasın, dedim.. Olur mu, olur.. Ama canım Kemal ibnesi o kadar yürekli değildir.. Neyse efendi, diktim gözlerimi şehire taraf.. Motor sesi yaklaştıkça yaklaşıyordu.. Hemen patozun ardına geçtim.. Dizlerimin üzerinde durup, yerine göre yandan, yerine göre tam siper etrafı dinlemeğe başladım.. Peki ama Dayı Remzi, ne yapacaksın, demeğe başladım.. Irgatbaşı pezevenkini bulamadığıma göre, ne yapmalıyım?.. Eli boş mu döneceksin Dayı, dedim.. Ama hiç bir şey yapmadan eli boş dönecek kadar enayi değildim doğrusu.. Derken efendi, kan kokusu yanımdaydı.. Birden olanca iğrençliğiyle kokusunu duymağa başladım. İçim bulandı.. Kan kokusu yanımdaydı Raşit, az ilerimde.. Eğildim, baktım.. Mor iplik çulun altında birisi yatmaktaydı.. Yatanın üzünü tanıyamadım.. Birden çok ağır, öyle kuvvetli bir koku yayıldı ki, hemen çulu örttüm.. Bir kaza ya da bir cinayet diye düşünmeye başladım.. Cinayet olmazdı.. Olamazdı, çünkü gözü kanlı bir ben vardım, bir Kemal.. Beni işten attıklarına göre.. Kemal'se?.. Bir bok yiyemez.. Hele benim çalıştığım bir yerde Kemal gibiler adam vuracak ha?.. İş kazası olsa gerek, dedim.. Çünkü ağır koku, fazla kaybedilmiş kan kokusuydu.. Oğlum Dayı, dedim içimden, canavar patoz birini daha yeri galiba?.. Kim ola ki?.. İyi mi efendi kim olduğunu merak etmeğe başladım.. Ben bu kazayı kimin yapabileceğini düğünürken, iyi mi efendi, bir de baktım motor sesi yanıma kadar geldi.. Temem, iş kazası.. Motor'dan inenler sağ sola ürkek bakmağa başladılar.. Evet, patoz bir cana daha kıymıştı.. Kalabalık üstüme üstüme gelmeğe başladı.. Efendi, bir şaşırdım ki, o kadar olur.. Ama dedim, ulan inek Dayı Remzi elin boş mu döneceksin?., Kalabalık seni fena sıkıştırdı Dayı.. Birden silkelendim, sanki, dedim, oğlum bugüne bugün içeride yatıp, kalkmışsın, bu insanlar için çekmediğin kalmamış, halâ çekiyorum ya, neyse... Bir şeyler yapmalıyım, diye düşünmeğe başladım.. Hıncımı ırgatbaşı pezevenkten, kan içen ağalardan almalıydım.. Yüreğimi soğutacak, öfkemi geçirtecek bir şeyler yapmalıydım.. Birden kafam çalıştı efendi.. Tamam Dayı, dedim.. Geçirecek vakit yok.. Adamlar iyice yaklaşmadan, enseyi ele vermeden bir kibrit.. Derken, turuncuya çalan sarı bir alev anca parlayıp geçti.. Arkasından kıpkırmızı bir alev.. Kuru, kupkuru saplar çatırdayarak bir yanmağa başladı.. Derken efendi, öteki harmana kaydım.. Ona da bir kibrit... İki harman yeri cehennem yeri gibi oldu.. Kırmızı bir ışık, karanlık geceyi gündüz gibi aydınlatmağa başladı.. Bir kendime gelip, sağa sola şöyle bir baktım ki, şaşkın, ürkek, korkak gölgeler koşuşuyor.. Ne yapacaklarını, ne yapması gerektiğini kestiremiyen zavallı ırgatlar yandan harmanların ışığında çılgınlar gibi koşuyor.. Bir ara sesler duymağa başladım.. "patozu çek, patozu çeekkk.. Ateş patoza sıçrıyor.. yanacak, yakacaksınız..." "Su, su varillerini getirin.." Bu ara, "vay başıma gelenler vay dertli, kara yazılı başıma.." diyen pezevenk ırgatbaşının sesini duydum.. Bir de baktım ağanın, "jandarmalar geliyor.. Jandar-

malar geliyor.." çığlığıyla harmandan sıvıştım.. Ama öcümü almıştım.. Yalnız benim öcümü mü?.. Hayır.. Bütün öcü alınacakların, bütün fakir fukaranın, bütün hakkı yenmişlerin, çoluk çocukların bebelerin, yetimlerin, dul karıların, öcünü almıştım..."

●

"... roman, benim ideolojik anlayışıma göre yazılmıştır.. Olaylar özgün bir anlayış içinde verilmiştir.. İşçi sınıfı, köylü, benim kaynağım, dayanağım olmuştur.. Burjuvalaşmış teknik karşısında ezilen, yok olan insanlar benim insanlarım olmuştur.. Onların acıları, onların ekmekleri, benim ekmeğim, benim acım olmuştur.. Köyün, köylünün sosyal, ekonomik ve tarihsel çelişkileri, köy işçilerinin ırgatların direnişleri, çalışma ve yaşama koşulları, benim yaşama ve çalışma koşullarım olmuştur.. Köylümün, işçimin, bütün fakir fukaranın amansızca sömürülmesi, soyulması, ezilmesi, insan kişiliğini öldüren, yok eden, insan onurunu ayaklar altına alan, insanın kendini, bedenini ortadan kaldıran çalışması, yaşama koşulları benim kendi dramım olmuştur.."

●

"...sonra Nadir'in gülü, kahvenin çiçeği Bethoven vardı.. Biz ona "Bethoven.." derdik.. Daha doğrusu "Bethoven Şaban.." derdik.. Adı?.. Adı?.. Neydi?.. Hay allah.. Neyse şimdi hatırlayacağımız.. Selahattin usta'nın adamıydı.. Fi tarihinde onun patozunda muavin olmuş.. Kurşuni kasketinin altında her zaman öfkeli ve kızgındı.. Yıllardır içinde yuvarladığı işlerden bıkıp usanmıştı.. Kuruköprü'de, fayton durağının hemen yanında, radyolu kebabcıda kafaları çektiğimiz zaman, daha yakın dost olurduk.. Kafayı çektikçe efkarlanır :

"Böyle dünyaya sokiyim.. Evladü ayal, bir de viran olası hane uğruna dolap beygiri olmuşuz allahıma.."

Oysa ne hayalleri vardı.. Mesela, hayatı boyunca güzel bir piyanoya sahip olmak isterdi.. Kahve'de piyano deyip ağzını açtı mı, millet makaraları sonuna kadar koyuverir, Bethoven'i ti'ye alırlardı.. Daha doğrusu alırdık.. Hani en çok ta ben takılırdım zavallıya.. sataşmadığım, taşak geçmediğim gün yoktu..

Bir gün, "Lan Raşit, benimle taşak geçme.. Bir piyanom olsa.. Allahını şaşırırdım dünya'nın ama ne fayda ki yok.." derdi.. Bethoven dediği, ondan söz etmeğe başladığı zaman, yıllardır içine is gibi inen can sıkıntısından sıyrılır, yirmi yaş gençleşmese bile, dünyaya bağlılığı artardı.. Kendini bir dolap beygiri görmekten gelen tatsız yıkıntıdan kurtulurdu..

En çok Dayı Remzi'ye kızardı.. Onun takılmalarına, sataşmalarına dayanamazdı.. Hele Dayı'nın :

"Eee Bethoven, şimdi kaçıncı senfonideyiz ha?.. Keman konçertosu mu, piyano mu?.."

"Ulan Dayı.. Senin içeride yatmışlığında fos allahıma.. O kadar girip, çıkmışlığında.. Neden yattın Dayı?.. Tavuk hırsızlığından mı?.. Kız kaçırmadan mı?.. Bir dava, bir fikir uğruna yatmış pezevek hiç olmazsa Bethoven'i anlar.. Onu tanır.. Kulak dolgunluğu olsa, bilir onu.. Ama sen, eşşek gelmiş, eşşek gideceksin oğlum.. sen kim, Bethoven'i ağzına almak kim?.."

Btehoven'e hayrandı.. Daha doğrusu Bethoven'in gururuna hayrandı.. Türkçe'de Bethoven'le ilgili ne kadar kitap, yazı çıkmışsa hemen hemen hepsini satın almış, okumuştu.. İşlerin durduğu, haftalarca süren yağmurların başladığı karanlık kış günlerinde kerpiç evinin aydınlık bir köşesine çekilir, Bethoven'in hayatını kimbilir kaçıncı defa tekrardan okur, hayallere dalardı.. Çoğu kere kendisi de Bethoven olurdu.. İş başında sert, küfürbaz, aksi olan bu adam, Bethoven'in sağırlığına, kafayı çekince, hüngür hüngür ağlardı.."

●

"...sonra Yaşar Kemal'in dostu olmuştu.. Çok severdi Yaşar'ı.. Onun garibanlığı Bethoven'e önem vermesi, onu dinler olması daha bir yaklaştırmıştı Yaşarı ona..

Bir gün Dalgacı Mahmut'un meyhanesinde iki ahbab çavuşu kafa kafaya vermiş, hem içip, hem Bethoven'i konuşurlarken yakalamıştım onları.. Uzaktan şöyle bir baktım.. Ooohhooo Yaşar-ın kafası kıyak, hele Bethoven uçuyor.. Yanlarına yaklaştım :

"Bakıyorum Bethoven, ütü üstüne ütü geçiyorsun.. Yakalamışsın garibanı. Ne söylesen "evet diyen birini bulunca makaralarını sonuna kadar ha?.."

Ayakta duramıyacak kadar içmişti Bethoven.

"Kafayı çektim mi Allah gibi konuşuyorum Raşit.. Dalgama taş atma, geç otur lan.."

"Ama allah konuşmaz ki Bethoven.."

"Ulan Raşit başlarım küncüden ufağından ha.."

Bir gün bizim Yaşar "Teneke" yi yayınladı.. Bir de baktım ki bizim Bethoven Yaşar'ı Kadirli Kaymakamı olmuş.. Sepet havası çalarken, bizim Bethoven ıslıkla dokuzuncu senfoniyi çalmasın mı?.."

●

"..Berekteli Topraklar'ı yazıp, bitirdikten sonra bir gece Nadir'in kahvesinde İsmail usta'yı, Selahattin usta'yı, Ali Şahin'i, Yunus usta'yı, Osman Zengiler'i, Bethoven'i topladım.. Çaylar, kahveler benden, sabaha kadar onlara romandan parçalar okudum.. Beni dikkatle dinlediler.. Sonunda şöyle dediler :

"İyi yazmışsın Raşit.. Eline sağlık.. söylediklerinin hepsi doğrudur.. Hatta her bir şeyi söylememişsin bile.. Çukurova'da öyle şeyler olur ki, insanın nefesi kesilir.. Oturup sana hepsini anlatsak, bir değil, beş roman yazarsın.."

●

"..romanı okuyup bitirmiştim.. Birden Dayı Remzi elini kulağına atıp yanık bir türkü söylemeğe başladı :

"Enginli yünsekli kayalarımız
Gamınan yuğrulmuş binalarımız
Doğurmaz olaydı analarımız."

BELA BARTOK TÜRKİYE'DE

Ankara Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde 3 Kasım günü ünlü Macar bestecisi Bela Bartok'un doğumunun doksanıncı, ölümünün 26. yılı dolayısıyla, hayatı ve sanatı ile ilgili bir sergi düzenlenmiştir. Bu serginin açılışında Başkent'in bir çok ünlü kişileri hazır bulunmuş, Kültür Bakanı Halman, güzel bir konuşma yapmıştır. Daha sonra piyanist Gülay Uğurata, Bartok'un yapıtlarını tanıtıcı bir konser vermiştir.

Bela Bartok 1936 yılının sonunda Türkiye'ye gelmiş ve burada bir ay kalarak çeşitli incelemeler, derlemeler yapmış, önemli bir rapor, üç ilginç konferans, iki konser vermiştir. Bütün bu çalışmalara başından sonuna kadar Adnan Saygun da katılmıştır. İşte önce İstanbul'da başlayan Bartok, bir süre, Konservatuar arşivindeki derlemeleri incelemiş, sonra Ankara'ya gelerek Ankara ve Çorum forkloru üzerine çalışmalara girişmiştir. Daha sonra Adana'ya giden Bartok, Adana, Mersin, Osmaniye ve o bölgedeki köylerde, ayrıca Kumarlı ve Tecirli aşiretleri arasında Saygun'la beraber folklor derlemeleri yapmış, çeşitli örnekleri hem notaya, hem fonografla sese almıştır. Bu güney gezisinin bir bölümüne Millî Eğitim Bakanlığının gözlemcisi olarak Ulvi Cemal Erkin ile Necil Kâzım Akses de katılmıştı. Bela Bartok, Türkiye'de bulunduğu sırada Musiki Muallim Mektebinde verilen bir senfonik konserde solist olarak Liszt'in ölüm dansı ile kendisinin piyano ve orkestra için birinci rapsodisini çalmış, ayrıca Macar Büyükelçiliğinde bir de resital vermiştir. Sanatçının, o sıralarda Halkevi salonunda üç tane ilginç konuşma yaptığını da biliyoruz; bu konferansların metni sonradan Halkevince bastırılmıştır. Bela Bartok, ayrıca, Millî Eğitim Bakanlığının isteği üzerine bir halk müziği arşivinin nasıl kurulması gerektiğine dair bir de rapor hazırlamıştır. Bu raporun bir sayfası, açılmış olan bu sergide yer almaktadır. Bela Bartok Türkiye'de derlediği türküleri ve bunlar üzerindeki bilimsel incelemelerini yayınlıyamadan öldü. Bu belgeleri Budapeşte Bilimler Akademisinin isteği üzerine, kendi transkripsiyon ve incelemelerini de ekliyerek Adnan Saygun İngilizce bir kitapta toplamıştır. Sözü geçen kitap halen baskıdadır.

Rolf Bongs

çıplak ayaklar

Buffalo'da
Kafeterya'nın kapısında
Bir levha asılı,
Üzerinde :
Burada çıplak ayaklı kızlara
Servis yapılmaz
Yazılı.

Çıplak yüzler.
Çıplak eller.
Çıplak gözler.
Fakaaat
Ömrünce üstünde yürüdüğün,
Yürümeğe zorunlu olduğun
Ayaklar
Çıplak olamaz.

"İçeri girmek yasaktır."

Çekip gittim
Ayaklarım
Ayakkabılarımda.

Semîramis AYDINLIK

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

(2. sayfadan)

Sessizliği burgu gibi deler de

Biz halkız, yeniden doğarız ölümlerde.

Pablo Neruda, kendi toplumunun yöneticileriyle ve egemen kuvvetleriyle hemen her zaman çatışmış, onlarla mücadele etmiş bir şairdir. Ve bu toplum, Şili, ünlü şairini hemen her zaman anlayışla karşılamasını bilmiştir. Ona, lâyık olduğu yeri, kendi düşmanları bile tanımıştır. Neruda ve arkadaşlarıyla, Nerudanın fikirleriyle amansız bir mücadeleye girişmiş olan Şili'nin eski iktidarı, Hıristiyan Demokrat'lar, ünlü şairi Paris Büyükelçisi tâyin ederken, herhalde, kendilerine ve ülkelerine şeref kazandırmışlardır. Kendilerini yüceltmişlerdir.

Pablo Neruda'nın, Hilmi Yavuz'un nefis türkçesiyle dilimize kazandırdığı şiirlerini okurken (1). Bir Türk şairinin ve onunla birlikte bütün Türk şairlerinin mısraları çınladı kulaklarımızda. Bizim şairlerimiz, peşlerine ajan takıp baskı yaptığımız, yıllarca mahpuslukta çürüttüğümüz, ekmeğiyle oynayıp mahkemelerde süründürdüğümüz, belki de Neruda'dan çok ileri olan, yahut olabilecek olan ve bizim tarafımızdan engellenmiş şairlerimiz. Ve yazarlarımız, sanatçılarımız. İsimleri bir yazıya sığamayacak kadar çok olan ve her biri bir Neruda kadar değerli olup; Türkiye'nin bir Şili kadar anlayışlı olamayan yöneticileri tarafından yıllarca engellenmiş, susturulmuş, acılara mahkûm edilmiş sanatçılar. En verimli olabilecekleri dönemleri dört duvar arasında geçiren, ekmek kavgasının kördüğümüne bağlanan ve tüketilen sanatçılar, bizim sanatçılarımız.

Pablo Neruda'nın aldığı Nobel Ödülü, daha güzel yarınların mücadelesini veren bütün dünya halkları adına kazanılmış bir ödüldür. Fakat bunu Türkiye'deki sevinci, bir yerde onun kadar değerli insanları yetiştirebilmiş -ve ezmiş- bir toplum düzeninin utancına karışıyor.

(1) Pablo Neruda, "Şiirler", Çeviren : Hilmi Yavuz, (Cem Yayınevi, İstanbul 1971).

faşizm ve resim

turgay gönenç

Şu İzmir'in dağlarında. Nerden takıldı bu türkünün dizesi usuma? Bilmiyorum. Şu İzmir'in dağlarında. Oysa resim üzerine yazı yazacaktım. Konusu bile oluşmuştu kafamda. Yazarım birgün. Şu İzmir'in dağlarında. İzmir'den, burada açılan sergilerden söz edecektim. Olmuyor işte. Hiçbir yazı yüreğimizin gerçek çarpıntısını gereğince vermiyor. Yanlış bir yargı mı bu? Belki yazarken yanlışa düşmek korkusu etken oluyor. Şu İzmir'in dağlarında. Hiç gitmedim ve görmedim dağlarını İzmir'in. Uzaktan gördüm hep. Karım "Bak derdi, ibrişim zevki var şu ard arda sıralanan dağlarda. Tıpkı Klee deki gibi bir rengin açılımı var. Bir çevre motifindeki ibrişim tadı var. Miro var, Brugel var. Uzanınca silikleşmeyen bir durukluk var. "Bunları hep bir kıyı özlemi duyupta, kentin yapmacık güzelliklerine gidip gelirken söylerdi.

Düşünüyorum da; bir Nedim Günsur, Orhan Peker, Turan Erol, Leyla Gamsız ve onlar gibi nice iyi ressamımız neden gelmez İzmir'e sergi açmaya? Çünkü bilirler görecekleri ilgisizliği. Yol parasını bile karşılamayacak bir resim satışı olacağını. Bakıyorum da şu kentte türedi ressam hanımlar Babıali basınında bile manşet olmayı, akıl almaz bir resim satışına ulaşmayı pek iyi beceriyorlar. Oysa ortaya koydukları zevksizliğin bilgisizliğin, aşırmacılığın en iyi örnekleri. Ama resimlerinin altında resmi ya da yarı resmi kuruluşların kartları boy gösterir her zaman. Çünkü yatak odalarından gazete sayfalarına nasıl gidileceğini bilirler. İzmir ve sanat hayatı! Lise öğrencilerinin edebiyat matineleri düzenlemesinin ötesine varamadı. Ve dilediğim yazıyı yazmama engel olan etken, önümde duran bir gazetedeki dörtte bir sayfalık haber :

"90. yaş günü dolayısıyle Madrid'de açılan sergide... ÜNLÜ RESSAM PICASSO'NUN 24 ESERİ TAHRİP EDİLDİ..." Madrit (THA).

İspanyol asıllı ünlü ressam Pablo Picasso'nun 90. doğum günü dolayısiyle, Madrid'de sergilenmekte olan 24 eseri, dün gece sağcı bir örgütün mensupları tarafından, asitle tahrip edilmiştir. THEO Galerisinde sergilenen eserleri, tahrip eden kişiler, galerinin bekçilerine, "Anti-Marksist Mücadele cephesinin komandoları olduklarını söylemişler ve bekçiyi bıçak tehdidi ile hareket edemez duruma getirdikten sonra, asit, kırmızı boya kullanarak, 24 eseri tahrip etmişler, bir kısmını da parçalamışlardır. Sanat çevrelerine göre, tahrip edilen eserlerin toplam değeri yaklaşık olarak 1 milyon 285 bin liradır. VE YAKALANDILAR...

İspanyol polisi, Cuma gecesi, Madrid'de bir galeride sergilenmekte olan Picasso'nun 24 eserini, asit boya ve darbelerle tahrip eden yedi genci yakalamıştır.

Yapılan açıklamaya göre, "Anti - Marksist Mücadele cephesi" isimli sağcı örgüte üye olduklarını söyleyen gençler, "Picasso'nun resimlerini, kanun dışı İspanyol Komünist Partisine malî yardım yaptığı için tahrip ettiklerini" söylemişlerdir.

Hiçbir çağrısını kabullenmedi Faşist Franco-nun Picasso. Çünkü halka karşı bir yönetimin bireyi olmayı utanç saydı.

- Guernica - Doyumsuz bir resim. Bir gazete sayfasını ansıtan görünüşüyle. Yaşanan ama; ölecek olan bir acıyı, insan gücünün, halkın yenilmezliğine inanan bir yüreği veriyor. Bir kadın; sonsuz bir acıyla ölü bir çocuğu basmış bağrına. Solda ve ilk görünen. Bir el; kesik bir kolun eli, insan gücünü her yönüyle sunan bir tutuşla kırık bir hançeri sıkıyor. Ortada ve altta. Ve çığlık açılan pencereden taşamıyor. Sağda ve son görülen tek umut ölümle pençeleşen ata uzanan eliyle lâmbayı tutan elde. Ve de Mehmet. Siyah kalemi ansıtan el ve ayak duruşları.

Faşizmin sanata karşı oluşu, insan yüreğine, sevgiye içtenliğe karşı oluşundan bir başka nitelik taşıyor. İnsanı daha iyi yarınlara, daha haklı ve güzel bir dünya da yaşatmayı amaç edinen sanatçının eserine karşı dökülen boya ve Asit Faşist Franconun ülkesinde ayni zamanda korkuyu da belirtiyor. Sanat eserine, sanatçıya yapılan her saldırı, dürüst bir yüreğe, insan sevgisiyle dolu bir kişiye, mutlu bir yarının muştusuna korkudan doğmaktadır.

Oturup sergiler için yazı yazacaktım. Olmuyor işte.

Şu İzmir'in dağlarını bilmem ama; türküyü çağrıştıran bir resim galiba. Neruda'nın And dağlarında kaçak olarak gezdiği sıralarda 1949 da bir atın üzerindeki resmi. Acaba Picasso'nun resimlerini kirleten o eller. Nobel ödülünü alan Neruda ve kendi yurdu gibi savaştığı İspanya'ya karşı ne düşünüyorlar dersiniz.

DÖKME SÖZLER

"Türkel Türegün, çizgi ile şiiri apayrı biçimde sentezleştirerek, burcu burcu duygu kokan ve nefis bir renk cümbüşü içinde şavklandırdığı kabartma resimlerinde eski İstanbul görüntüleri, peysajları ve kişilerini bütün bir sıcaklık ve içtenlikle işliyor... Güzel, değişik çeşnide başarılı bir sanat çalışmasından zevkli, tatlı bir hava estiriyor ressam Türkel Türegün'ün sergisi."

"Akşam", Hoyi, 12 Kasım 1971.

değinmeler

fahir
aksoy

İsmail Altınok Üzerine :

Sayın ressam İsmail Altınok, geçen yıl yazıp söylediklerini, bu yıl Vatan'daki bir yazısında sürdürme eğiliminde olduğu işaretini veriyor.

Sayın yazar, çağın resmi doğadan kopmuştur, nonfigüratiftir; figüratif resim ise dönemini yitirmiştir; Türk ressamları figüratifte direnmektedirler; oysa bu **"yeni sanat teorilerine"** (kimin ne dediği açıklanmıyor) aykırı düşmektedir; demekte, bir de **sosyalist resmin** (böyle nitelenen bir resim türünü yeni duyuyorum) gereksiz olduğunu ileri sürmektedir.

Ayrıca son sergilerdeki resimlerin artizanal ve sanatsal yönlerini gerekçesiz, analitik olmayan bir biçimde salt aşırı vergi yöntemiyle eleştirdiğine de tanık olmaktayız.

Sanırım bu tarz kara sürmenin, "tu.. kaka.." demenin ortalığı provoke etmekten ve öfkelendirmekten başka bir etkisi, yararı olmıyacaktır. Çünkü doğru ya da eğri **"fikre"** çok az yer verilmiştir. Bu, geçen yıl Eşref Üren'in Türk resmine kötülüğü dokunduğuna dair yazdığı inandırıcı olmayan, gerekçesiz, delilsiz, somut örneklerden yoksun, katıltarak güldürmekten ya da hafifçe öfkelendirmekten gayri bir etkenliğe sahip olmayan **havada kalan** yazılarının tipindendir.

Eğer bana inanmaz da **"delil isterim, somut örnek ver bana"** derse, söylenenlerin ötesinde, bana bir zarf içinde İsmail Altınok'un yazısını gönderen sayın ressam Kayıhan Keskinok (ikisinin de soy adlarının sonu ok, bakalım kime batacak bu oklardan biri) İsmail beyle ilgili betiğindeki şu satırları, vebali boynuna, okumak yeterli bir kanıttır, sanısındayım : "... Şu, mercimek çorbası ve yoğurtlu ıspanakla şarap içen, en yeni giysiler içinde bile parıl partak görünen evkaf mümeyyizi kılıklı ressam.. Nasıl da ultramodern kesildi başımıza, görüyorsun. Kimseyi beğenmiyor opart misyoneri mübarek.. Ama ne geldiyse başına zaten o üç ay kalıp üç kelime öğrendiği Paris'ten geldi... Hiç değilse adetten kesildikten sonra kızının dostlarıyla flört etmeye heveslenen kart karılara benzemezdi..."

Şimdi bazı atalar sözünü hatırlayalım, yerinde olacak : "Şiddet şiddeti davet eder", "ne ekersen onu biçersin", "keskin sirkenin zararı küpüne".. Atalarımızın binlerce deneyden sonra vardıkları bu kanılarını Sayın İsmail beyin **kulağında küpe** olsun da, bir daha fikir alanından bilmediği bir üslûpta sataşmacılığa kaymasın diye, iyilik için yazıyorum; ne de olsa eski dost, severim de..

Tartışması çoktan bitmiş olan soyut - somut üzerine ilerdeki sayılarda ben de bir iki lâf edeceğim ve büyük yanılgılar ve çıkmazlar içine düşen Sayın **kardeş** İsmail Altınok'u bir görev olarak ikna etmeğe, uyarmağa çalışacağım..

Benim resimlerimle ilgili yergisini, ters açıdan da olsa **kesin bir övgü** olarak karşıladım, nekadar teşekkür etsem azdır. Çünkü bütün dünyaca bilinen şu gerçeği dile getirdi : **Naif resmin en belirgin karakteri, en şaşmaz unsuru, yani eski bir deyimle madde-i aslisi,** çocuksu, onun deyimiyle orta okul çocuklarının resmini andırır olmasıdır. Kasdi başka da olsa **mükemmel** bir eleştiri.. Sağolsun!

MELDA KAPTANA'NIN KURDUĞU PAZAR :

Resim ve heykel, teşhir ve satış galerileri sorunu batıda çok önceleri çözümlenmişti. Bu kez öğrendiğimize göre İstanbul'da Melda Kaptana yerinde ve cesur bir girişimle ne zamandan beri beklenen galerisini açmış. Sanatçıların ilgisiyle karşılanan ve bir süreden beri satışlara da başlanan galeride her türden resim ve heykel bulmak olanaklı..

Gerçi Adalet Cimcoz'un Maya galerisi ile Ankara'daki Ferit Apa'nın Doğuş galerisinin kuruluş amaçlarından biri de sanatçıların eserlerini sürekli sergilemek ve satmaktı ama olmadı ve ikisi de kapandı; istekler kuramsal planda kaldı. Nitekim bu tür atılımda bulunmağa elverişli olan Galeri I'in bütün uyarmalara rağmen sahibesi Mefkûre Şerbetçi'nin bu yolda bir çabası görülmemiştir. Bu güzel galeri düğün salonu gibi fonksiyonel olmayan lüks bir sergi evi niteliğini muhafaza edeceğe benzer.

Melda Kaptana'nın galerisi, niteliği yönünden tam bir "pazardır". Ve batı anlamıyla Türkiye'de ilk kuruluştur. Sayın Melda Kaptana'yı bu teşebbüsünden dolayı övgüyle anmamız gerekir.

Buranın güçlü ve çok yönlü bir kurum haline gelmesi, içte ve dışta tanınması, sözü geçer olması beklenir. Bunun için de ekonomik yarar sağlamanın yanı sıra bir ölçüde sosyal hizmetleri de içermesi gerekir. Anadolu'daki sanırım 13 tane olan devlet galerisiyle ilişki kurmak, yalnız Ankara ve İstanbul'la yetinmeyerek oralardan resim temin etmek, büyük merkezlerde karma sergiler düzenlemek gibi girişimlerde bulunmak karşılıklı yararlı sonuçlar verir. Diğer taraftan Paris, Londra ve Münih gibi şehirlerde galerilerle anlaşarak resim göndermek ve satış olanaklarını sağlamak sanıldığı kadar zor işler değildir; kaldıki kendisi yabancı dil de bilmektedir.

İki ayda bir yayınlanacak bültenle galerinin

estek köstek hani bize destek

orhan taylan

Otuzbeş yaşlarındaki Picassoyu gözünüzün önüne getirin; almış kâğıdı kalemi eline yazıyor "... efendim, ülkemizde kültür meseleleri çok önemlidir... eh, biz de biraz... yani, devlet de sanata hiç önem vermiyor ki... filân bakanlığı biraz ilgilense..." Olmadı değil mi? Yakışık almadı. Dilerseniz yazarlardan bir kaçını deneyin; Neruda, Brecht, Lorca, Nâzım.. gene olacak iş değil.

Meksikalılardan bir Siqueros var: David Alfaro Siqueros. Adam ömrünün yarısını resim yaparak geçirmiş, diğer yarısını da hapiste. Riveranın da, Orozconun da, hayatları ona benzer. Ne ödülcükler, ne jüri üyelikleri, ne Unesconun bastığı kitapcıklar, ne de devlet desteği. Adamlar resim yapmışlar ve yirminci yüzyılın üzerine fırça atmışlar. Şimdi, Meksika Okulu dendiğinde adları bizce hiçbir zaman bilinmeyecek Meksikalı bakanlar ve Unesconun ak saçlı ulemaları ve bütün dünyanın müze müdürleriyle resim tacirleri esas duruşa geçerler.

Bizim sözümüz fazla uzun olmayıp, genellikle arif olanlara ve arif olanlardan da özellikle resim yapanlara. Aynen hayattaki gibi, sanattaki kavgada da istenen yer bilek hakkıyla ele geçirilir.

Bu kavgaya kafasında bilgi, yüreğinde coşku ve elinde hünerle girmiş hiçbir sanatçıyı ülkesinin insanları inkâr etmemiştir. Hele bizim ülkemizin insanları hiç mi hiç etmemiştir. Hatta kuşkulu, ürkek ilerici aydınları ele alın; kime nankörlük etmişler bugüne kadar?

Kültür müdürlükleri ve sanat bakanlıklarına yönelen "Estek, köstek, hani bize destek" türküsü orkestra üyeliklerinde bulunan dostlardan bir ricam var:

Boşversenize kardeşim.

DÖKME SÖZLER

"Avrupa' da yaptığım gezilerde olsun, yurttaki sanat yaşantımda olsun büyük eksiğim, çağdaş sanat hareketlerini gereği gibi izlemeyişimdir. Tuhaf bir şey bu, ama öyle... Yerleştirmişim gönlüme sevdiklerimi, hep onları görmem yetiyor."

Nurullah Berk, "Ustalarla Konuşmalar", Ankara Sanat Yayınları, 1971, S. 82

Sanat eseri yalnız hislerimize hitap eden, bizde bir kaç saniyelik dezenterese bir aksülamel yapan şey değildir.

Nurullah Cemal Berk, Modern Sanat, Sahife 5

"Sanat tarihçilerinin hemen hemen hepsi akımları doğuran sosyal koşullar üzerinde uzun uzun dururken sanat yapıtının asıl anlamı, asıl değeri olan teknik özellikleri üstünde durmazlar. Bunun da nedenini tek kelimeyle açıklayabiliriz : anlamazlar da ondan."

Nurullah Berk, "Ustalarla Konuşmalar", S. 56.

Modern Sanat fikir kaynağıdır. Bazı kere muammadır. Yeni nesillerin endişeli haleti ruhiyesinin mahsulüdür.

Nurullah Berk, Modern Sanat, Sahife 6

"Ben kimdim, o kimdi? Ben her şeyden önce bir sanatçıydım, biraz düşünebiliyordum, elim de kalem tutabiliyordu. Resim yapmış, sanat sorunlarına eğilmiştim. Francastel çapında bir bilginle ne fikir tartışmasına girebilir ne de düşüncesini kolaylıkla izleyebilirdim."

Nurullah Berk, "Ustalarla Konuşmalar", S. 142.

Bir bina yahut bir heykel kendiliğinden musattah'tır.

Nurullah Berk, Modern Sanat, Sahife 80

"Sanat zekâ'dır" . . . . "Sanat şahsiyettir".

Nurullah Berk, Modern Sanat, Sahife 10

Sanatkâr uzun bir tarihi, bir kaç sembolik çizgi ile hülâsa eder ve bir kaostan çekip çıkardığı vak'alar ve şahıslar, mücerret muhakemelerin müstehaseleri içinde değil, muşahhas şekillerin cazibesi içinde ruhlara hükmeder.

Suut Kemal Yetkin, Güzel Sanatlar, Sahife 2

Sihirkâr maddede tecessüm eden bu idealize hayat ve tarih, bütün ruhları idealize eder.

Suut Kemal Yetkin, Güzel Sanatlar, Sahife 2

Eflâtun'un "Cumhuriyet"inden kovduğu sanatkârlar, Cumhuriyetimizin en kıymetli unsurlarını teşkil eder.

Suut Kemal Yetkin, Güzel Sanatlar, Sahife 2

Bence cemiyet sanatkârı icabında bir limon gibi sıkmazsa sanatkâr renginin, kokusunun ve usaresinin yarısından çoğunu kendisiyle beraber mezara götürecektir.

Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Açık Tabiat, Güzel Sanatlar Sahife 61

Güzel Sanatların maddî tezahürleri itibariyle heyeti umumiyesini şamil mutlâk bir tahlil mevzubahs olamaz.

Cevat Memduh Altar, Güzel Sanatlar, Sahife 91

Resim, heykel, mimarî gibi bünyelerinin maddesi bakımından duygularımızla hissedilen sanatlar yanında, muskinin tezahürü tamamen manevidir.

Cevat Memduh Altar, Güzel Sanatlar, Sahife 91

uğraşları üzerine bilgiler ve genel anlamda yararlı iç ve dış haberler sunmak olumlu sonuçlar verir ve galerinin ciddiyetini belgeler.

Aksi halde ilk ağızdaki hızını kaybedecek olan galeri salt "satış için satış" tutumuyla gücünü yitirir. Kendi kendini yenilemek, değişik atılımlara yönelmek, manevi değerlerle beslenmek ihtiyacındadır.

Sayın Melda Kaptana bu yoldan giderek hem sanatçı için, hem toplum için, hem de kendi için yarar sağlamada zorluk çekmiyecektir.

Yolu açık ola!

Lernardo Da Vinci - Eskiz

SERGİLER

kaya özsezgin

Geçtiğimiz iki aylık süre içinde Ankara'da yerli ve yabancı birçok sergiler açıldı. Çağdaş Polonya Grafik Sergisi hariç tutulursa (Dost, Ekim - 1971), geri kalan sergiler üzerine yazmak, doğrusu ya pek de içimden gelmedi. Bu yüzden o sergilerin sözünü etmekte oldukça geç kaldım. Genellikle ortalama bir kalite çizgisinin altına düşmeyen, hele yoğun bir duyarlık gücü gösteren resimler, bende önüne geçilmez bir yazma isteği uyandırır. O türlü resimlerden oluşan sergilerin, sıcağı sıcağına sözünü etmek, resimlere ilişkin düşüncelerimi belirtmek isterim. Gerçi sanat dergilerinin aylık süreler içinde yayınlanması, sergi kroniklerinin, zamanında okura ulaşması olanağını, bir anlamda engelliyor. Ama öyle de olsa, başarılı sergiler konusundaki izlenimler, sıradan sergilere oranla daha günü birlik bir anlam taşıyor. Hiç değilse bu, benim için böyle.. Ne var ki, eleştiri yazıları yazmayı bir sorumluluk işi olarak belleyen, yargılarında nesnellik payının geçerli olmasını ön sırada tutan kişinin, iyi sergilerinin yanısıra belirli bir başarı çizgisi tutturamamış sergiler konusundaki düşüncelerini de yazması; iyi sergilerin başarılı yanlarını gösterdiği gibi, böyle sergilerin de -kendine göre- başarısız yönlerini açık açık yazması gerekir. Eleştirmenin genel davranışı ve tutumu, ancak bu tarafsız yargıların ışığında ortaya çıkabilir. Bütün bunların yanında, sözünün edilmemesi, edilmesinden daha doğru olan, "ne idüğü belirsiz" gösteriler de, zaman zaman sergi salonlarını işgal etmiyor değil.. Ortalama bir kültür düzeyine ulaşmış, resimle dolaylı da olsa ilişkisini yitirmemiş iyi niyetli sanat izleyicisi için, bu türlü sergiler zaten hiçbir anlam ifade etmiyor.

Mevsim başında **Hasan Pekmezci** ve **Zahit Büyükişleyen,** resimlerini devlet galerisinde sergilediler. Pekmezci'nin resimlerinde henüz yerini bulmamış, yönünü yöntemini kesinlikle çizmemiş kararsız bir genç sanatçı tavrı vardı. Ama boyayla oynamaktan, işini bütünüyle benimsemeye hazır görünüşü, belki ilerde kendi yararına bir çıkış yapmaya ortam hazırlayabilir. Büyükişleyen'in resimlerini -özellikle de grafik çalışmalarını- geçen yıllardaki özel ve karma sergilerden biliyordum. Bu kez, baskı resimlerinin yanında yağlıboya resimlerini de sergiledi. Ancak, grafiği öylesine benliğine yedirmiş ki, yağlıboya resimlerinde bile, bir çeşit grafik yapıyor gibi garip bir çelişkisi var. Öyle görünüyor ki, Büyükişleyen, kişiliğini somut bir biçimde belgeleyecek işleri, baskı tekniğinin ortaklığıyla çözümleyecek. Ağaç baskı resimlerinde duyarlı, çevresini tanımak ve plastikle barışacak yönlerini saptamak için can atan, esnek ve devingen biz kişiliğe sahip. Bu kişilik doğrultusunda daha da gelişmesi, doğal bir sonuç olacaktır. Büyükişleyen'in grafiklerini, ayni tarihlerde Or-An salonunda bir sergi açan **Cengiz Yetken**'in grafikleriyle karşılaştırmak, grafik sorunu konusunda, birincinin öncelik hakkını aydınlatabilir. Salt geometrinin, grafik kompozisyonlar için ne menem zorluklar doğurduğunu, nice çıkmazlar yarattığını, Yetken bu sergisiyle belgelemiş oluyor.

Karma sergi düzenlemek, son yıllarda bir çeşit moda haline geldi dense yeri var.. Gerçekten de, her mevsimde bir düzineyi aşkın karma sergi açılıyor başkent galerilerinde. Çoğu sanatçı, kişisel sergi yapmanın riskine katlanmaktansa, bir yıl içinde bir - iki karma sergiye resim vermeyi, ola ki daha uygun buluyorlar. Böyle düşünmüş olmaları ihtimal dahilinde sayılabilecek ressamların, karma sergilerdeki resimleri, çok zaman ısmarlama ve iğreti bir görünüşü yansıtıyorlar, tanıdığımız resimler oluyor. O zaman da serginin orjinal niteliği, yarı yarıya azalıyor.

"Türkiye Sanatçılar Birliği"nin, Mimarlar Odası salonunda hazırladığı "Eskiz Karma Sergisi", yukarıda sözünü ettiğimiz karma sergilerden değil. Öyle sanıyorum, bu ad altında bir karma sergi ilk kez düzenleniyor. Sanatçılar genellikle, eserlerinin oluşumuna ortam hazırlayan taslak çalışmalarını, "esquisse"lerini gözden uzak tutarlar. O türlü çalışmaların bilinmesini pek de istemezler. Oysa bu eskizler, elinden çıktığı sanatçının çizgi ve renk tasalarını, kompozisyon kaygılarını, ifade gücünü aydınlatan sağlam ipuç-

ları verirler. Sanatçıdan bir tek çizginin bile kaybolmaması, zaman zaman bu eskiz resimlerinin de sergilenmesine, ilgi görmesine bağlıdır. "Türkiye Sanatçılar Birliği"nin çabasını, bu bakımdan olumlu karşılamak gerekir. Ne var ki, sergide yer verilen resimler içinde eskiz karakterini aşan, tablo niteliğinde çalışmalar da vardı. Eskiz kavramına yabancı olan o resimleri ayıklayarak, birliğin başka üyelerini de katmakla, sergi çok daha ilginç bir görünüm kazanabilirdi.

Bir başka karma sergi de, mevsim başı olması dolayısiyle Or - An Yapı Endüstri Merkezi tarafından, merkez salonunda düzenlendi. Onyedi ressam ve iki heykeltraşın eserlerini toplayan bu serginin, geniş bir bölümünü başkent sanatçıları meydana getirdi.

Jale Yılmabaşar Ertugan'ın horoz figürleriyle süslü seramikleri ise Alman Kütüphanesi salonunda sergilendi. Ertugan'ın seramikleri, gösterişli yapılarına uygun atmosferi oluşturmakta yetersiz kalıyorlar. Bütün o ince, kırık dökük çizgiler, sevimli ve göze hoş görünüşlerinin ötesinde, mekân (espace)ı haklı çıkaran tümel bir ilişkiyi gerçekleştiremiyorlar. Biçimle bezeme arasında organik bağlantının yetersizliği ve eksikliği fonksiyonel niteliği de olumsuz yönde etkiliyor. Kısaca, Ertugan'ın seramiklerinde henüz yeterince çözüme ulaştırılmamış, başarıları, diplomaların ötesinde pek de kanıtlanmamış yönler var.

Mevsim başının en şanssız sergilerinden biri de "Çağdaş Bulgar Resim Sanatı" sergisi oldu. Bu sergi genel görünümüyle, iyi hazmedilmemiş etkileri ve yer yer banalleyen amatörce bir çabayı ortaya koydu. Ne yazık ki, "Bulgar sanat dili, eski Bulgar sanat gelenekleri, günümüzün canlılığı, sanatçının iç dünyasını belirten bir üslûpla" birleşiyor. Bu sergi, herhalde çağdaş Bulgar resmini bütünüyle temsil edecek bir olgunluktan yoksundur. Sergide, "en tanınmış Bulgar ressamlarından bazıları, son yıllarda yarattıkları tabloların bir kısmıyla takdim" edildiğine göre, seçimin tutarlı sentezlere göre yapılmamış olduğu akla gelebilir. Sergi katalogunda belirtildiği gibi, "konu bakımından bu sergi, her şeyden evvel Bulgaristan'ı, memleketin tabiat güzelliklerini, şehir ve kasabalarını, insanlarını anlatan bir hikâye" de değildir. Öyle olsa, bu "hikâye"nin ilginç yönleri üzerinde durulabilirdi. Kaldıki, Bulgar resminin, çağdaş dünyada gerçek bir yere sahip olması, tasvirci karakterinin de ötesinde plastik bir olgunluğu işlemesine, dikkate değer bir "resim dili"nden yana çıkmasına bağlıdır ve öyle de olmalıdır.

Orta ve doğu Avrupa ülkelerinin, grafik dalında gösterdikleri kollektif ve kişisel başarı, birbiri arkasına açılan sergilerle açık bir biçimde kendini gösteriyor. Macaristan'ın, Polonya'nın, Bulgaristan'ın, Avusturya'nın bu yolda dikkate değer çıkışları oldu. Eleştirel fantezi, çağdaş dünyada en vurucu ortamı, yoğun biçimde baskı tekniklerinin aracılığıyla deniyor. Teknik olanakları fazla abartmadan, derin bir duyuş ve düşünüş kalitesinin hakim olduğu bu grafikler, geniş çoğunluğa seslenmenin de sorumluluğunu yüklenmiş görünüyorlar. Çizgi ve leke duyarlığını ihmal etmekten şiddetle kaçınan kişilikler çağdaş grafik sanatına alabildiğine rahat bir soluk aldırmaktan da geri kalmıyorlar.

Geçen yıl Avusturyalı ressam **Herbert Boeckl**'ün grafikleri, başkentin sanat çevrelerinde ilgiyle izlenmiş ve olumlu yankılar yapmıştı. Bu kez, bir başka Avusturyalı grafikçinin, **Josef Tichy**'nin renkli grafikleriyle, siyah - beyazları sergilendi devlet galerisinde. Bu sergi, genellikle, yaşadığımız çağdaş gelişmelerin bir yankısını ve sanatçının olağanüstü el maharetini açığa vuruyor. Her ne kadar renkli grafiklerde ayni imajın tekrarlı,ya da az değişken örnekleri yaygın ise de, çizgi ve leke serüvenine cesaretle girişmenin kendine güveni daha da baskın ve ilginç. İki ayrı merkez üzerinde dönenip duran Tichy'nin resimleri, tek merkezden yayılan ve gittikçe genişleyen dalgalar gibi seyirciyi kavramasını ve kendine bağlamasını biliyor. Elbette bu da az şey değildir. Ay lekelerini ve kraterleri, plastik sembollere dönüştüren sanatçı duyarlığının, renkli grafiklerde yansıyan espri kadar, belki ondan daha da ilginç olduğunu belirtmeliyim.

HABERLER

Kültür Bakanlığı Danışma Kurulu

Kültür Bakanlığınca plâstik sanatlarla ilgili çalışmalarda tutarlı bir düzen kurmak, bu sanatlara etkin ve yaratıcı bir yön vermek, Devlet Resim ve Heykel Yönetmeliğini yeniden hazırlamak gibi amaçlarla seçilen Danışma Kurulu üyelerinin adları aşağıdadır :

Turgut Zaim, Fahir Aksoy, Prof. Neşet Günal, Muammer Bakır, Doç. Şadi Çalık, Nüshet İslimyeli, Prof. Zühtü Müritoğlu, Nevzat Akoral, Eşref Üren, Abidin Elderoğlu, Refik Epikman, Arif Kaptan, Nurullah Berk, Prof. Zeki Faik İzer, Adnan Turanî, Turan Erol.

Gutuso

Çağdaş İtalyan resminin en kuvvetli kişiliklerinden, aynı zamanda en acaiplerinden biri akım dışı bir sanatçı, ama ön saftakilerin ifade problemlerinden uzak durmaklabirlikte, içeriğinin gücü sayesinde çağdaş sanata varlığını kabul ettirmekte. Hareketlere, nesnelere dikkat eden öykücü sanat, ama kültüre acaip teknikler, skandallı ayrıntılar ve insanlık halinin sorunları karşısında duyarlı bir sanatçıya tanıklık eden bir türlü "yaman" lıkla dolu geniş hareketlere kapılan bir sanat! Figüratif anlatış onda en çok ürün veren yapıcısını bulmuştur. (Musée d'Art Moderne, A. R. C. Seksiyonu)

Henri Matisse, Louis Aragon'un Romanı

Resim ve özellikle Matisse'in resmi üzerine düşünceler ve çeşitlemeler. Fakat aynı zamanda bir oto - biyografi, bir deneme, bir roman. Aragon tarafından dünyanın görünüşü ve Aragon'un dünya görüşü. (Gallimard yayınları).

toplayıcılık yayıcılık ve yaratıcılık

özer kabaş

Toplayıcılık denince anlatılmak istenen, gerçekte kültür toplayıcılığı arşivciliği, koruyuculuğu ve değerlendirilmesiyle ilgilidir. Eski İyonyada ticari kıpırdanmaların hız aldığı dönemde sanat eseri toplamının oldukça bilinçli bir biçimde, ufak çapta bile olsa, başladığına dair deliller vardır.

Ama tarih boyunca gerçek kültür toplayıcılığı bilinci Rönesans kentlerinin duvarlarını aşan ölçülerde 18 inci asır Avrupasında temellenir. Arkeolojinin ve sanat tarihinin amaçlı olarak ele alınması, ulusallık kavramının yerleşmesi, endüstriyel sömürgeciliğin, ham maddeciliğin canlı insan ticaretine oranla ağır basması o devrin hızlı gelişmeleridir.

Batı, endüstriyel uygarlığının doruğuna vardığı dönemde Kraliçe Viktorya'nın koca Padişah Abdülâziz'i bile cüceleştiren kristal sevgi sarayı gibi dev bir yapısı mermer yunan heykellerinden eksotik Afrika çiçeklerine, buhar makinelerinden en yeni silâhlara kadar övünülerek sergilenmiş insanlık ürünlerini camdan çatısı altında barındırıyordu.

19 uncu asrın ikinci yarısında Avrupa devletleri kültür toplayıcılığı devrini oldukça tamamlamış, tarihi olarak tanımlamış, kendine uydurmuş ve bu kültürü yayma ve bir anlamda satma ortamına girmişti bile. Bu konuda Amerika açık bir pazar Osmanlı İmparatorluğu ise oldukça şüpheci bir pazar olarak görünür.

O devrin kültür toplama furyasında Osmanlı Türk bürokrasisinin ve aydınının ilgisizliğini ve bugüne uzayan etkilerini kınamaya kalkarsak, bu tavır, o zamanki Batının klâsik yunana dayanan kendine özgü ve yakıştırma bir tarih yaratma çabasına katılmamız gerekirmiş gibi saçma bir sonuca doğru yaklaştırır bizi sanırım.

Bu açıdan bakıldığında Dolmabahçe Sarayı ve onun girişindeki neo - klâsik maske Osmanlı idaresinde gerçek kültürel bir olgu yerine cılız bir özenti olarak çıkar karşımıza. (Üstelik oldukça pahalı bir özentidir.)

Osmanlının o zamanki kültür toplama yavaşlığı gerçekte henüz kendine özgü tarih yaratma endişesini batı kadar taşımamasından gelmektedir. On asırdır süregelen kesiksiz tarihi ve altı asırlık bir imparatorluk dönemi kültür yaratma eylemini toplayıcılığa oranla halâ ön plânda tutmaktadır. Yoksa II. Mahmud'un restorasyon anlayışı Abdülâziz'in Söğüt'e uzanan yapıları belli bir tarihi ve kültürel prespektifin varlığına bizi inandırır.

Osmanlı İmpaartorluğunun son devirlerinde beliren ve Cumhuriyet ve Atatürk devriyle perçinlenen ulusallık bilinci kütlür toplamayı arttırmakla beraber Batının skolastik maskeler altında Anadoludaki kültür yağmasına devam etmesi koruyuculuk bilincini arttırdı ve hiç olmazsa Hitit uygarlığının Anadoluda kalmasını sağladı.

Bugün için Anadolu insanının inanılmaz bir kültür birikimiyle bir arada yaşadığına inanmak gerekir. Bunun toplanması ve yayılması bir asırdan fazla süreceğine göre, bu arada yaratma eyleminin yeri ve önemi nedir?

TOPLAYICILIK
YAYICILIK
YARATMA

eylemlerinin gerçekte birbirinden ayrılmaz kılınması gerektiği üzerinde önemle durmalıyız.

Kültürle ilgili bu üç unsur biribirinden oldukça ayrı ve hatta zıt insanlar tarafından yapılabilmekle beraber, bu eylem alanları biribirlerinden devamlı olarak yararlanmak ve işbirliği yapmak zorundadırlar.

Toplayıcının arşivciliği ve mezar kazıcılığı yayıcı ve öğreticinin emekçiliği ve yaratıcının yarına dönüklüğü ilginç çelişkiler çıkarır ortaya.

Fakat ortaya atılan önemli sorun **toplayıcılığın** ve **yayıcılığın** kendi başına yeterli bir kültür sorunu olarak ele alınıp alınmamasıdır.

YARATMA EYLEMİ

denen ortam gerçekte bir ulusun insancıl yönden yarını demektir.

Yurdumuzdaki edebiyat, resim, sinema gibi kültür tartışmalarında **yaratıcı eylem** için yaratılabilecek bir ortam konusunda öneriler pek azdır. Oysa bugün insanlığın yarınıyla uğraşma falcılık ve astrolojiden çıkıp bir bilim dalı haline gelmiştir. Aydınların da akıl ve sezgilerini kullanıp bu yönde çalışmalar yapmaları gerekmektedir.

Bir toplumda iyi sanatçıların ortaya çıkması
METAFİZİK BİR PİYANGO
değildir.

Toplayıcılık ve yayıcılık görevini gerektiği gibi yaptığına inanan bir toplum yaratıcı kişi yetiştirmek için bütün hazırlıkları yaptığına inanıyorsa aldanır.

YARATICI EYLEM ORTAMINI YARATMAK İSTENİRSE OLUR VE BAŞKA TÜRLÜ ÇALIŞMALARI GEREKTİRİR.

Büyük kentlerde yaşıyan orta ve yukarı sınıf ve onlara bağlı kültür kurumları çocukların ve büyüklerin tiyatrolara, sergilere, konserlere, sinemalara çok sayıda giderek "kültür topluyarak" "kültürlü" olacaklarına ve dolayısiyle yaratıcı olabileceklerine inana dursunlar, bütün dünyada hızla gelişen kitle haberleşme araçları kitlelerin yapısını başka bir biçimde değiştirmekte ve bu tür kültür çabalarını gün geçtikçe fantazi kılmaktadır. Her ne biçimde olursa olsun salt kültür toplayıcılığı ve yayıcılığı yaratıcı eylemle eşleşmeden kişiye eleştirme ve seçme bilinci vermeden bir yığın haline dönüşürse yaratıcı eylemi başlatma yönünden tutucu bile olabilirler.

Yaratıcı eylem, doğmamış, beşikteki, orta yaştaki ve yetmiş altı yaşındaki yaratıcı kişinin ortamıyla ilgilidir. Özgür bir fikir ve sanat ortamı, yaşıyan, yarına dönük çağdaş, uygar bir sanat ve insanlık anlayışını içine alır.

Yaratıcı eylem ortamı yaratmak ölmüş sanatçılara ağıt yakmak, festival düzenlemek ve de yaşlılara öbür dünyaya spiritüel yolluk vermek hiç değildir.

Yarının insan çevresine etkili olabilecek ve onu insan yararına değiştirme gücünü eline alacak kişi için ortam hazırlamak, bir toplumda sanatçının onurlu yerini önceden ayırtmak demektir. Salt kültür toplayıcılığı ve yayıcılığı yarını bu biçimde koşulandırmak için kullanılmazsa onun bunun elinde oyuncak olur ve insana karşı da kullanılabilir.

Adolf Hitler Almanların Tütonic geçmişini deşerken ve Folklor araştırmalarına inanılmaz bir hız verirken bu toplayıcılığı ve yayıcılığı son derece tutucu ve insana karşı bir biçimde kullanmıştır. Buna karşıt olarak kendinden önce başlatılan YARATICI EYLEMLE ilgili en ileri, en bilimsel eğitim kurumlarını (Banhaus ve fakülteleri) ezmiş, öğretim üyeleri ve sanatçılarını sürgüne yollamıştır.

Bu açılardan bakıldığında **toplayıcılık ve yayıcılık yaratıcı eylem** ortamından ayrı skolastik bir uyuşukluğun içine düşerse çağımızdaki kültürel görevini adamakıllı tehlikeye düşürmüş sayılır.

Bir toplumun geçmişindeki kültür ne kadar derin ve yoğun olursa olsun hareket ettiği sürece yaşar, bunun sağlanması da **yaratıcı eylem** ortamının devamına dolaysız bağlıdır.

OKUR İÇİN RESİM NOTLARI

dost

Grafik sanatlar :

Genel olarak çizgiye dayanan, kazılarak ya da oyularak yapılan resimlere grafik resimler adı verilir. Bu deyim oldukça yenidir. Eskiden bu sanat koluna "tersimî sanatlar" denirdi. Son zamanlarda ise çizgi ve yazı niteliklerini kapsayan resimlerin tümü için grafik sözü kullanılıyor. Bu söz mimarlık, süsleme, teksil, afiş ve reklâm gibi uygulamalı sanat alanları için de geçerlidir. Bu bakımdan çağımızda grafik sanat dalları, teknik ve üslûp bakımından yaygın bir karakter gösteriyor. Bizde yazı (hat) sanatı, grafik sanat kolu olarak, geçen yüzyıla kadar büyük bir gelişme göstermiş ve ünlü hattatların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Uzakdoğuda Çin ve Japon estampları, grafizmin olgun örnekleridir. Çağdaş ressamların bazıları, bu uzakdoğu üslûbundan zaman zaman yararlanmışlardır.

Kazıma yoluyla yapılan ve sonradan basılan resimlere ise gravür denir. Metal, tahta ve taş üzerine olmak üzere başlıca üç türlü gravür vardır. Lifli tahta üzerine oyulan gravürlerin en ilginç örneklerini, Alman Rönesansında, özellikle de Dürer ve Cranach'ta görüyoruz. Tahta oyma resimlerin renkli baskıları da vardır. Metal oyma resimler, çoğunlukla kırmızı bakır üzerine oyulur. Başka madenlerden de yararlanılır. Hollandalı ressam Rembrandt bunun tipik örneklerini vermiştir. Metal gravürün de değişik türleri vardır. XIX. yüzyılın içinde büyük ilgi gören taşbaskı (litografi), günümüzde de çok uygulanan bir baskı resim çeşididir. Delacroix ve Daumier, bu tekniğin en güzel örneklerini vermişlerdir. Toulouse - Lautrec, Bonnard ve Vuillard da ilginç taşbaskı resimler yapmışlardır. Taşbaskı resimlerin, renkli olanları da vardır.

Gravür, ilk kez XV. yüzyılda kitapları resimlemek için ağaç üzerine kazılarak hazırlandı. Rönesans boyunca, bir çok ülkelerde ressamlar gravür tekniklerini denemekten geri kalmadılar. Japonya'da Utamaro ve Hokusai'nin bu yoldaki eserleri, geniş bir ilgi alanı yarattı. Goya, Tiepolo, Ensor, Redon, Dufy ve Villon gravür sanatına büyük katkılarda bulunan sanatçılardır.

Bizde, gravür, XIX. yüzyılın sonlarında azınlıkların çabalarıyla başlamıştır. Osman Hamdi Bey'in kurduğu "Sanayi-i Nefise Mektebi" nde taşbaskı bazı çalışmalar yapıldı. Hoca Ali Rıza Bey'in bu yoldaki çalışmaları oldukça geniş bir yer tutar. Akademide ilk gravür atölyesi, 1937 de Léopold Lévy'nin gelişiyle açıldı. Bedri Rahmi, Nuri İyem, Fethi Karakaş, Cihat Burak, Turan Erol, Mustafa Aslıer, Gündüz Gölönü, Devrim Erbil, Aliye Berger ve Turgut Zaim, grafik dalında ilgi çekici çalışmalar yaptılar. Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunda da, grafik çalışmalarına geniş yer verilmektedir.

F. Léger

Léger - Gelecek bir çağın 'primitif' i mi idi?

Bu ayın 15 inde (Ekim) Grand Palais'de kapılarını açan genel sergi (retrospektif), Fernand Léger'nin modern sanata getirdiği müstesna katkıyı ölçmek olanağını vermektedir. Bu sergi, sanatçının ölümü ile kesilmemiş bir eserin kuvvetini, tutarlılığını, sürekliliğini ortaya koymaktadır. Zira Léger herhangi bir çağdaş yaratıcıdan daha büyük ölçüde bir kaynak, bir çıkış noktasıdır. Bugünün sanatının oluşumunun ana çizgilerini çizmiştir. Hatta daha iyisi, makinelerin, hızın, rengin dönüştürdüğü çevremiz dünyasını yazmıştır. O şöyle derdi: "Ben gelecek bir çağın primitifiyim" Bu eylemin anlam ve kapsamını üç sanatçı belirlemiştir: Her şeyden önce bir şair ve Léger'nin yakın dostu olan André Verdet, yeni Fransız gerçekçiliğinin başı Arman ve Abidin'in eserleri toplumsal anlamı bakımından Léger doğrultusunu hatırlatmaktadır.

Malraux: **"Bir Dâhi** — Çabanın imajını gerçek resme sokabilmeyi başarmış olan biricik dâhi kişi".

Abidin: **"O halkın kendisidir** — Léger halka sunduğu bir sanat yaratmıyordu. O halkın kendisi idi. Onu "halk için" birşeyler yapmayı deneyip amaçlarının tamamen dışında kalanlardan ayıran da budur. Onun resminde, resim sorunlarını iyice bileni de, tamamen sivil, yani dinsel olmayan, mistik olmayan bir türlü sihrin iç - tepisini duyan sade insanı da etkileyen ve zekâyı işe karıştırmadan kesin olarak etken olan bir diyalektik var!"

Poliakoff

Geçen yıl "Musée de L'Art Moderne" de yapılan eserlerinin genel sergisi, birçoklarına göre onu ilk kez tanıtmıştı. Çalışmaları özel sergilerde ya da salonlarda görülünce eserinin görünüşteki "yeknesak"lığı yerine şaşılacak ölçüde zengin, duyarlı ve mantıksal bir resim skalası geçmişti. Burada sanatçı, içtenlikle ve renge olan, taklidi imkânsız bir sevecenlik geliştiriyordu. Yüzeyi tam olarak doyurmak içinmiş gibi, onun üzerinde gelişen şekillerin rahat güvenliliği, kâğıt üzerindeki küçük resimlerde, hatta "estamplarında" açıkça görülüyordu. (Galerie Jacobe ve La Hune Yayınevi).

Gaitis

Ressam olarak, halk yığınlarının öykülerini anlatmak için resimli bantlardan (şeritlerden) esinlenmiş, tıpkı Magritte gibi bir "halk adamı" tipi yaratmıştı. Onu "tual" den "çıkardı" ve keserek meydana getirdi. Bugün onları fantazi ile yığmakta: birliği yeniden bulunmuş kollektif bilinçte hareketsiz mini - kalabalıklar sahneleri! Salt plastik (ve teatral) oyunun ötesinde çıkar sanacak bir ahlak denebilir. ("Arts Concrets" Galerisi)

Borduas ve otomatizm

Quebec'te 1905 te doğan ve 1960 da Paris'te ölen Borduas, etrafına Marcel Barbeau, J. P. Mousseau, Fernand Leduc, J. P. Riopelle'i topluyor. Bu Fransa'da, Avrupa'da ve Birleşik Amerika'daki Gerçek - üstücüler gibi, Kanada'da uyandırıcı rolü oynayan otomatislerin serüvenidir. Esasen Borduas, Estetiğini değilse bile ahlâkını, André Breton'un tamamen tesadüfî buluşuna borçlu: "Toptan red" Quebec resmini birdenbire bölgesellikten çıkarıp, ona evrensel bir boyut kazandıran bir bildiridir. Borduas, Jackson Pollock a benzetilmiştir. Geniş yüzeyli, hareketli ve duyumlu resmi, bir insanın bilinçlenmesini ve aynı zamanda kar ile yalnızlığın etkisindeki memleket çevresini ifade etmektedir. (Grand Palais).

MUHSİN ERTUĞRUL İLE NİNETTE DE VALOİS'ya DEVLET KÜLTÜR ÖDÜLÜ VERİLDİ.

Geçtiğimiz ay, iki ayrı törenle Muhsin Ertuğrul ile Ninette de Valois'ya Devlet Kültür ödülleri verildi. Ünlü bir tiyatro adamımız olan Muhsin Ertuğrul'a Ankara Hitit Müzesinde düzenlenen bir törenle Devlet Kültür Armağanı verilmiştir. Bunun Devlet Tiyatrolarında değil de müzede düzenlenişinin nedenini Kültür Bakanından sorduğumuzda: "Devlet Tiyatrolarına girmek istemedi, herhangi bir özel tiyatroda bu tören düzenlenirse, o topluluğu tercih etmiş gibi bir anlam çıkabileceğini düşünerek müzede ödülünün verilmesini arzu ettiler. Biz de onun arzusuna uyduk." demişlerdi.

Ninette de Valois'nın Devlet Kültür ödülü ise, Operada düzenlenen bir törenle verilmiştir. Türk balesinin kurulmasında ve gelişmesinde büyük emeği geçmiş olan değerli sanatçıya bu armağan Türkiye'nin yabancılara verdiği Devlet Kültür Armağanı'nın ilki olmaktadır.

orhan kemal'in tipleştirme yöntemi

halil şahan

rhan Kemal, edebiyatımıza ölmez tipler kazandırmış bir yazardır. Onun en önemli yanlarından biridir bu. Orhan Kemal'in çizdiği tipler öylesine canlıdır ki, onları günlük yaşantımız içinde bir ya da birkaç yönleriyle yaşar görürüz. Örneğin, abartılmış yanlarına karşın, Bekçi Murtaza'ya, dolandırıcı Paşazade Kudret Yanardağ'a, Arabacı Kel Mıstık'a ve işsiz - güçsüz dolaşıp duran Avare Mustafa'ya her yerde rastlamak olanağı vardır.

Orhan Kemal'in tipleri üstünde epeyce durulmuş ama çoğu kez yanlış değerlendirilmişlerdir. Genellikle yabancı yazarlara değgin evrensel tiplerle aralarında bağıntılar aranmış, böylelikle, bir bakıma yazarın değeri de yükseltilmek istenmiştir. Hem de benzemenin yaratıcılığa ters düştüğü düşünülmeksizin.. Sözgelimi Bekçi Murtaza, "Çağdaş bir Don Kişot" diye tanımlanmıştır. Don Kişot'la Murtaza arasındaki kimi davranış benzerliklerinin yaptığı çağrışım doğurmuştur bu eğilimi aslında. Ayrıca, Orhan Kemal'in romanın bir yerinde Murtaza'ya Don Kişot dedirtmesi de gerekçe olarak ileri sürülmüştür. Oysa Murtaza'nın kişiliği oluşum süreçleriyle ele alınırsa, anlamlandırılırsa, Don Kişot'la arasında, hiçbir bağıntı kurulamıyacak kadar önemli ayrımlar ortaya çıkar. Don Kişot, şövalye serüvenlerini okuyarak bilinci sulanmış bir tiptir. Murtaza ise, "azınlık psikolojisi" nin belirlediği -bir bakıma- bilinçli bir tiptir. (Murtaza, Yunanistan'ın Alasonya kasabası yakınlarındaki bir köyden Türkiye'ye gelen bir göçmendir.)

Murtaza, yapıtta tamamlanmış kişiliğiyle çıkar karşımıza. Onun kişilik özellikleri de şunlardır : Aşırı bir görev düşkünlüğü, içinde bulunduğu ortama göre olağanüstü bir dürüstlük ve koyu bir tutuculuk.. O, neden aşırı bir görev düşkünüdür, Kendi deyişiyle "vazife bir sırasında" neden en küçük bir boşlamayı bile bağışlamaz? Bunlara verilecek ilk yanıt şudur : Murtaza, görevini tam ve üstün bir biçimde yaparak Türk ulusunu yükseltmek ister. Onun bütün çabası Türk ulusunun güçlü olmasına yöneliktir. Bu yüzden tüm ulusu "zapt-ı rapta" almayı bile özler. Ona göre, Türk ulusu güçlü olmazsa, "düşmana yıldırım gibi saldıramayacak ve zaferler kazanamayacak" tır. Murtaza'nın Türk ulusunu güçlü yaparak düşmana saldırtmak istemesi bilinçaltının bir işlemidir. Çünkü, Murtaza, azınlık olarak içinde yaşadığı ulusca horlanmış ve ezilmiştir. (Böyle olduğu tarihsel bir gerçektir.) Kısacası, Murtaza, Türk ulusunu güçlendirerek düşmana saldırtıp öç almak istemektedir. Murtaza koyu bir ırkcıdır da. Onun için bütün uluslar düşmandır. Bunlar azınlıkta yaşamanın verdiği özelliklerdir Murtaza'ya hep. Murtaza'nın görev düşkünlüğünün başka bir görünümü de, çevresindekilerin ilgisini çekme, özellikle de "amirlerinin takdirini kazanma" isteğini yansıtır. Bir halk yargısına dayanarak onun bu yönüne "aferin budalalığı" denebilir.

Murtaza'nın dürüstlüğüyle tutuculuğunu oluşturan süreç de aynıdır. Azınlıkların içinde yaşadıkları ulusa karışıp benliklerini yitirmemek için törelerine, geleneklerine dört elle sarılacakları su götürmez bir gerçektir. Murtaza'nın kişiliğinde bunun aşırı ve donmuş biçimi görülür. Ayrıca onun tutuculuğu Osmanlıların Balkanlarda egemenlik sürdükleri dönemlere duyulan özlemi de dile yetirir.

Orhan Kemal, Murtaza'yı "çağdaş bir Don Kişot' olarak tipleştirmek istemiş olsa bile, o, yukarıdaki gibi anlamlandırılınca bunun pek önemi kalmaz. Asıl önemli olan Murtaza'nın gerçek bir gözleme ya da yaşamaya dayanılarak çizilmiş olmasıdır. Rumeli göçmenlerinin davranış özellikleri, yaşama tavır ve tutumları incelenecek olursa söylenenlerin doğruluğu kendilerinden ortaya çıkacaktır.

Orhan Kemal, gerek Murtaza'da, gerek diğer yapıtlarında tiplerini çizerken aşağı - yukarı hep aynı yöntemleri uygulamıştır. Onun tipleştirmedeki ustalığı başka hiçbir yazarımızda görülmeyen güçtedir. Bunu, herşeyden önce, Türk İnsanını ve Türk İnsanının ana çelişkilerini yakından bilmesine borçludur. Belki de yaşanmışı yazması-na... Onun için Orhan Kemal'in tipleri bize özellikleri ve yaygınlıkları Türk insanının gerçekleri açısından aranmalıdır.

Orhan Kemal'in tipleştirme yöntemlerini ayrıntıya dalmadan aşağıdaki gibi sıralamak olanaklıdır :

1 — Tutarlı bir davranış bütünlüğü kurmak :
Orhan Kemal'in tiplerinde sağlam bir davranış tutarlığı vardır. Davranışlar doğal gelişim çizgisinden sapmalar göstermez. Değişik durumlar karşısındaki tepki ve tavırlar kişiliklerin özüne uygundur. Çizilen tiplerde kişiliklerine aykırı hiçbir yabancı davranış yoktur.

2 — Belirginleştirmek için abartmağa baş vurmak :
Orhan Kemal'in en belirgin tiplerin çizildiği yapıtlarında konu genellikle abartılmıştır. Ama

bu yapılırken gerçeklik çarpıtılıp sulandırılmaz. Bu tutum, çoğu kez, konuya güldürü katarak sıkıcılıktan kurtarır da. Orhan Kemal'in sık sık bu yola baş vurması, - kanımca - ruhbilimsel betimlemelere çokca girmekten kaçınmış olmasındandır. Orhan Kemal, abartılmış bir ortamda ilişkiler yaratarak tipik özellikleri sivriltmeyi yeğler daha çok. Müfettişler Müfettişi'nde bu durum pek belirgindir.

3 — Yan davranışlardan arındırarak bir yönde yoğunlaşmaya gitmek :

Orhan Kemal, bir tipi en belirgin biçimde ortaya koyabileceği davranışları seçer. Onun kişiliklerinde gereksiz davranışlara pek rastlanmaz. Fakat tiplerin yan davranışlardan ayıklanması kişiliğin bütünselliğini yitirtmez. Orhan Kemal'in en başarılı yanlarından birisi de budur. Yazar, yan ögeleri, aslolanı silikleştirtmeden kullanmasını bilir gerektiğinde.

4 — Tipleri özelliklerine uygun toplumsal çevre, tarihsel an ve olgular içinde oturtmak :

Orhan Kemal, tiplerini çizerken toplumsal çevrenin ve yan kişilerin gerçek boyutlarıyla tanıtılmasına ayrı bir özen gösterir. Örneğin, Müfettişler Müfettişi'nde Paşazade Kudret Yanardağ'ın dolandırıcılık yaptığı İl ve sözkonusu İldeki kişiler Paşazade Kudret Yanağdaş'ın kişiliğinin belirginleşmesine elverişli biçimde ortaya konur. Ayrıca, Paşazade Kudret Yanardağ'ın milletvekili seçilmesindeki etmenler de tarihsel bir anı vurgular. Orhan Kemal'in diğer yapıtlarında da 1950- sonrasındaki iç göç ediminin yarattığı toplumsal ve ekonomik koşulların biçimlendirdiği insan tipleri tarihsel an içinde belirginlik kazanırlar.

5 — Tipleri toplumsal ve ekonomik ortamın koşulları içinde ele alarak onlara gerçeklik ve canlılık kazandırmak :

Kişiler toplumsal ve ekonomik ortamdan soyutlanmaz. Orhan Kemal'in tiplerinin gerçeklik ve canlılık kazanmaları bu yüzdendir asıl. Genel düzenle sürtüşmeler, değişen koşullara ayak uyduramamanın yarattığı uyumsuzluklar toplumumuzun ortak sorunlarıdır çünkü.

6 — Karşılıklı konuşmalarla (diyalog) tanıtmağa özel bir önem vermek :

Orhan Kemal, tiplerini genellikle ya kendi konuşmalarıyla ya da yan tiplerin konuşmalarıyla tanıtır. Karşılıklı konuşmalarla yapılan bu tanımlamalarda uzunluktan ve ayrıntıdan kaçınır. En kestirme yoldan en yetkin biçimde aslolanı vurgulamayı amaçlar. Karşılıklı konuşmalarda tiplere özgü bir ağız kullanılması da, tiplerin belirginleşmesinde etkili önemli öğelerden biridir.

ulusal ilerici sinema

ender kıral

Ulusal ilerici sinema konusuna yaklaşırken kültür meselesini kısaca koyalım : toplumumuz tutucu batı kültürü egemen çevrelerin kültürüyle koşulandırılmıştır. Bunun sinema plânındaki yansıması, ülkemizdeki geri kalmış sinemadır.

Ulusal ilerici sinema, toplumcu, bütünleyici, bilinçlendirici ilkeleriyle bu yapıyı zorlamalı, giderek yerleşmelidir.

"Ülkemde kan ve vahşet varsa ben de filimlerimde kan ve vahşeti yansıtıyorum" (1).

Ulusal ilerici sinemacı ülkesinin gerçeklerini saptar. Hemen ekleyelim gerçekçilik, gerçeği olduğu gibi saptamak demek değildir. Sağlam bir analiz, yapıcı bir tavırla mesele kotarılmalı, yerine oturtulmalıdır.

Geri kalmış sinemamızda artı - değer egemen çevrelerce başka alanlara kaydırılır. Bu nedenle habire sıkışır durur Yeşilçam; zorlanır, çatlar.. Bunun doğal sonucu : bir kaç baş oyuncu dışında sinemamızdaki kadrolar ekonomik güçsüzlükler içinde kaybolup giderler.

Ulusal ilerici sinema geçmiş sinema birikiminin ilerici yanlarını ayıklamalı, sineması içinde eritmelidir. Kendi sinema biçimini aramalarıyla oyalanmamalı, özü yakalayıp ona uygun biçimi koymalıdır.

Bugün sinemamız masal döneminde..

Cücelerle istiflenmiş cüce sinema..

Renkli renkli ışıldaklı, göz kamaştırıcı sinema..

Halka dönük, halktan çıkan, halka giden, aydınlatıcı, halkın sorunlarını yansıtan bir sinema, ulusal ilerici sinemayı belirler. Toplumumuz ile sinema içiçedirler, birbirinden kopamazlar.

Dramatik sistemin tersi; epik sistemin unsurlarını (öğretici, eleştirici, diri, toplumcu) bulmalı kullanmalıdır.

Ulusal ilerici sinemaya böyle yaklaşılır.

(1) Brezilyalı sinemacı G. Rocho..

Behzat AY'dan bir öykü

AYNI EVDE AYRI DÜNYALAR

Sobanın yanındaki mindere oturmuş, sırtını, duvar dibindeki yastığa dayamıştı. Akşam yemeğinde içtiği bir şişe şarapla sıcağın verdiği - sobaya çok yakın oturduğu için - gevşeme sonucu tembelliği gittikçe artmıştı. Elinin biri, beş günlük sakalından gitmiyordu. Tatlı tatlı kaşınıyordu. Esnedi. Arkasından bir "ooff!" çekti. Yemekten sonra içtiği üçüncü sigarayı da söndürdü.

Bir haftadan beri kurtulamadığı tembelliğe paydos çekmeyi düşündü. Önce tıraş olmayı aklına koydu. Sonra dişini fırçalamayı, yüzünü yıkamayı, saçını taramayı... Daha sonra da okumayı. Yarın sabah da ilk iş olarak yıkanmayı. Sonra yatak işinde de çok aşırı gitmişti. Haftada dört... Ayrıca fazla içki, uykusuzluk, evdeki dırıltı, iş yerindeki huzursuzluk filân derken sinirleri bozulmuştu iyice. Artık bir düzene girmeliydi.

Birden kalktı. İvedi ivedi yürüdü. Tıraş kutusunu aynanın önüne koydu. Sıcak su aldı. Yüzünü sabunlamaya başladı.

Çocukları uyuttuktan sonra yatak odasının kapısını kapatıp gelen karısı :

"Ne o?" dedi. "Gece gece. Bir yere mi gideceksin? Yoksa eve gene birileri mi gelecek?"

Karısının kıskançlığının hastalık aşamasına geldiğini bilen kocası, 'ayakbağı gene kuşkulandı' diye düşündü. Sonra :

"Sakal makal derken kendimi bırakıverdim. Tembelleştim. Üstelik sakal kaşıntı yapıyor da," dedi.

"Dün ben söylerken duymamazlıktan geliyordun."

"Hemen şimdi karar verdim. Bu ana değin, biraz da sakallı görünmek istediğim için belki, duymamazlıktan gelmiştim."

"Yakışsa bari."

"Bunu da mı mesele yapıyorsun?"

"Mesele yapmıyorum, yakışmıyor diyorum."

"Yakışmasın canım! Yumurta gibi bir surattan sonra, sakallı bir yüz; daha sonra da traşlı bir yüzde bıyık... Sana çeşit çeşit surat yaratıyorum."

"Başkaları için olmasın da."

"Gene başlama!"

"Başlarım!"

"Öööff!"

"Öf ya."

"Tembelliği yavaş yavaş değil de birdenbire üzerimden atmak istiyorum, ben. Hele bu gece de yatayım da, yarın tıraş olayım, sonra banyo, sonra çalışmaya başlayayım... Olmaz böyle. Öyle davranış da bir çeşit uyuşukluk. Hayvanları kış uykusundan uyanması gibi. Halbuki sıçrama ile yapılan değişiklikler daha iyi. Bak, hemen bu gece çalışmaya başlayacağım. En aşağı üç saat okuyacağım. Yeter ki sen karışma. Denetlemeye kalkışma."

Kadın gazeteyi eline aldı, göz gezdirmeye başladı. Arada sırada, gene sinirlendirici bir söz etmekten da geri kalmıyordu. Adam sinirlendi:

"Ne ise konuşmayı bırakalım!" dedi. "Yüzümü kestirmeden tıraş olayım. Sonra arkadaş arkadaş konuşuruz gerekirse."

Adam tıraşını bitirdi. Lavaboya gitti. Yüzünü yıkamaya başladı. Su buz gibiydi. Lavabo soğuktu. Yüzünü yıkadıktan sonra, koşarak odaya girdi, Avucuna kolanya döküp, yüzünde, saçlarında gezdirdi ellerini. Sonra bir sigara yakıp, odanın bir ucuna çekildi. Soba epey uzaktaydı. Sıcağına etkisiyle uyuşup uyuklamamak için uzak oturmuştu.

Karısı :

"Neden o kadar kenara gidiyorsun?" dedi.

"Sıcak uykumu getiriyor da.."

"Gizli mektup mu okuyacaksın yoksa?"

"Kes artık canım! Kitap okuyacağım dedim ya!" dedi. Sonra kitaplıktan bir kitap aldı. Okumaya başladı.

Kadın, elindeki gazeteden bir haberi sesli okumaya başladı :

"Sigara tiryakileri hipnotizma yolu ile tedavi ediliyor. Bu yol ile insanlarda sigaraya karşı tiksinti duygusu uyandırılıyor."

Adam :

"Boş ver öyle haberleri. Dinle bak," dedi ve elindeki kitaptan bir cümle okudu :

"Ölüm korkulacak bir şey değildir; çünkü, biz yaşadıkça ölüm yoktur; ölüm var olunca da artık biz yokuz."

Kadın, soğuk ve ilgisiz davrandı.

Aradan beş dakika geçmişti, kadın :

"Bak bir haber daha," dedi ve okumaya başladı :

"Genelev kadınları oruç tuttukları için Ramazanda çalışmıyorlar."

Adam :
"Çok mu önemli?" dedi.
"Önemli ya. İyi etmişler."
"Daha çok genelev hayatı yaşarlar."
"Tutmasınlar mı?"
"Tutmasınlar mı diyorum yahu! Hem ne kızıyorsun? Tutsunlar! Tutsunlar ama, biraz da durumları ile ilgili konuları düşünsünler. Neden buralara düştük diye birbirlerine sorsunlar. Düşlü düzenin akıntısından kurtulsunlar."
"Neden düşecekler oralara; erkeklerin yüzünden."
"Hoppalaa! Her şeyi yüzeyde düşünme. Derinlere in. Sevişme parayla neden satılıyor? Bunu düşün önce."
Kadın, gazeteyi bıraktı, örgü örmeye başladı.
Erkek :
"Madem ki örgüye başladın, bir yandan da dinle bari," dedi, kitaptan okumaya başladı :
"Çağımızda egemen sınıflar imtiyazlarını kaptırmamak amacıyla dine sarılırlar. Yığınları uyuşturmak, gerçeği görmelerini önlemek üzere, dini bir âlet olarak kullanıyorlar. Din, ezilenlerin acıları için uyuşturucudur, bir avutucu kaynağıdır."
Kadın, biraz sinirli;
"Sus canım sen de!" dedi.
"Ne var yahu?"
"Ramazan ayında..."
"Ne yapalım Ramazan ayı ise. Elimdeki kitap böyle söylüyor."
"Bu kadar da ileri gidilmez."
"Geri mi gidelim?"
"Ee, başlama gene."
"Konuşmadım mı, konuşmuyorsun diyorsun. Boş konuşacağıma, ilginç cümlelerden okuyayım da sen de dinle; nasıl olsa örgü örüyorsun."
"Öyleyse dürüst cümlelerden oku."
"Peki."
Bir süre sessizlik oldu.
Kadın;
"Okusana!" dedi.
Erkek okumaya başladı;
"Tarih, fatihlerin ve kralların tarihi değil, fakat insanlar kullansınlar diye üretimde bulunanların tarihidir."
"Öyle tarih olmaz,".
"Dinle canım!".
"Büyük insanlık ülküsü uğrunda, yarının gelişmesi uğrunda ölmesini bilen kimseler, kişisel çıkarlarıyla, cehennem korkusuyla hareket eden insanlarla karşılaştırılamazlar."
"Ben öldükten sonra, bana ne yarından?"
"İşte burada da ayrılıyoruz."
"Ayrılırım elbette. Senin felsefen bana yabancı."
"Biliyorum, ama, gene de dinle," dedi, gene okumaya başladı :
"Biz bütün insanların gözyaşlarını silmek, acılarını dindirmek istiyoruz. Bilim, insanoğluna bu iş için gerekli araçları vermektedir."
Kadın, ayağa kalktı;
"Ben yatıyorum. Uyuyacağım. Yararsız sözleri dinleyemem," dedi.
"Sürekli uyumaktasın zaten."
"Ne haber, saat altıda uyanıyorum."
Erkek güldü.
Kadın, kocasının gülmesine sinirlendi :
"Senden önce uyursam kıskanırsın zaten."
Erkek, gülümsiyerek;
"Kıskanmıyorum," dedi. "Uyanık insanlara gereksinim varken, uyuyanlar kıskanılır mı hiç? Uyandırılmaya çalışılır."
"Sarhoş gibi konuşma, iyi uykular".
"Tez uyanmalar!"
Bir sigaar daha yakıp, 'haaa, kurtuldum' dedi içinden.
Sessiz ve dikkatli okuyordu artık.
İki saat sonra, kitabın son paragrafının altını çiziyordu :
"Mesele, insanların içinde bulunduğu bozuk durumu düzeltmektir. Başka bir deyişle, toplumsal SIR'ı açıklamak ve öğretmek, toplumu değiştirecek kişioğlunun ezilmesine son vermektir."
Kitabı kapattı. Ayağa kalktı. Odanın içinde gezinmeye başladı. Her cumartesi arkadaşlarıyla yaptıkları toplantıda, herkes o hafta okuduğu kitabı özetliyordu. 'Bu hafta bu kitaptan söz ederim' diye düşündü.
Yatak odasında, çocuğun birinin sayıklamasını duyuyordu. Dışarda, güz gecelerinin sessizliği vardı. Gözlerinde uyku yoktu. Iraklarda, Ramazan davulunun sesi, kasabanın gece karanlığını ve sessizliğini yırtarak yaklaşıyordu...

Stefania GRODZİENSKA'dan bir öykü

AİLE BUNALIMI

Altı yıl sonra yeniden karşılaştığımızda şaşkınlıktan ağzım açık kaldı. Hiç de iyi görünmüyordu. Nedenini sorduğumda hafifce içini çekti, karşılık vermeden bir süre duraksadı. Düşüncesiz ve patavatsızca konuşmuş olmamdan sıkılarak :

— Eğer, dedim, anlatmak istemediğin bir durumsa boş ver.. Anlatma..

— Yok canım, biz önceden de iyi iki arkadaştık, sana her şeyi anlatabilirim. Hem belki bu beni biraz hafifletir de.. Büyük bir aile problemi var başımda.

Böyle durumlarda âdet olduğu gibi, anlayışlı ve duygulu bir surat takınıp konuşmamız bitene kadar da bunu korumaya dikkat ettim.

— Karımı tanırsın.. Savaştan bir, iki yıl önce evlenmiştik. Savaşın başında ben Rusyaya gittim, karımsa Varşova'da kaldı. Bir süre sonra bombardımanlarda öldüğünü öğrendim. Onun anısına saygılı ve acılı iki yıl geçirdikten sonra tekrar evlendim. Kısa bir süre sonra, karım ve iki yaşındaki kızımla Lodz'a gelip yerleştik. Bir gün yolda giderken kiminle karşılaşsam beğenirsin? İlk karımla! Meğer bombandımanda ölmemiş, yaşıyormuş; ona da benim Rusya'da öldüğüm haberi gelince ikinci defa evlenmiş. Ne berbat bir durumun ortaya çıktığını kestirebiliyorsun sanırım?

— Neden? Her ikiniz de boşanma için Mahkemeye başvurur, ikinci evliliklerinizi sürdürebilirsiniz.

— Çok güzel söylüyorsun söylemesine.. Ama benim ilk karımın ikinci kocasının ilk karısı, üç yıl önce kocasına ölü olduğu resmen bildirilmiş olmasına rağmen konsantrasyon kampından çıkıp gelmez mi? Şimdi adamcağız kendini ilk karısına dönmeğe zorunlu sayıyor. Zavallı kadın kampda çok sıkıntı çekmiş. O nedenle benim ilk, onun ikinci karısı benden boşanmaya yanaşmayıp, tam tersine, bana dönmek istiyor.

— Deme! O halde ikinci karını boşayıp birinciye dönmen gerekiyor desene! Çocuğun da var, yazık!

— Yazık ne kelime!... Hepsi bukadar değil; Benim ikinci karımın ilk kocasının 1939 da uçağı ile İngiltere üzerinde düşüp öldüğü resmen bildirilmişken dipdiri ortaya çıkmasın mı tekrar...

— İyi ya o halde nasıl olsa ikinci karından ayrılman gerekiyormuş.

— Evet ama, havacı da bu ara karısının ölüm haberini alıp başkasıyla evlenmiş, çocuğu bile olmuş. Bu durumda ikinci karım da benden ayrılmak istemiyor, zira ilk kocasına dönemiyeceğini biliyor.

— Eee.. Peki.. belki senin ikinci karının ilk kocasınnı ikinci karısı da aynı şekilde bir rastlantı ile ölmemiş olan ilk kocasını bulur sen de kurtulursun.

Büyük bir üzgünlükye yüzüme baktı :

— Hiç umutlanma, ben araştırdım. Adam evlenmiş, özel ödenekten bir kadın almış.

— Ne? Özel ödenek mi? Nasıl şey o?

— Sadece Bakanlık memurları için. Böyle karısını kaybetmiş, üzgün memurlara yeniden evlenebilmeleri için özel ödenek var. O da fakir bir kızcağızla evlenivermiş. Çocukluk arkadaşıymış da.. Kızcağızın yüzüne bakılır bir surat, doğru dürüst sırtına giyecek bir esbabı da yokmuş ama aldırmamış o.. Zaten benim şimdiki karımın ilk kocasının şimdiki karısını kaybettikten sonra, kendisini hiç bir şeyin teselli etmiyeceğini biliyormuş adamcağız...

— Sahi mi? Oldukça karışık bir iş doğrusu..

— Öyle.. Mamafih kadıncağız çok iyi bir kadın.

— Hangisi?

— Benim şimdiki karımın ilk kocasının ikinci karısının ilk kocasının, özel ödenekten aldığı kadın...

Biraz düşündüm, bir şeyler söylemek istedim, aklıma duruma uygun hiç bir şey gelmedi. Trajedinin boyutları astronomik ölçülere erişmişti. Sorumu nasıl biçimlendireceğimi bilemeden :

— Kaç kişisiniz şimdi dedim, yâni topluca?..

Ama onun cevabı hazırdı :

Eğer yeni kayıplar ortaya çıkmazsa, tam dokuz kişiyiz, çocukları saymazsak..

Ve omuzları çökük, ayaklarını sürüklüyerek uzaklaştı.

Semiramis AYDINLIK

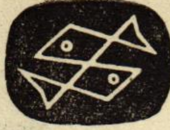

YAYIN DÜNYASI

ALİ PÜSKÜLLÜOĞLU'NUN ŞİİRLERİ İNGİRTERE'DE YAYIMLANAN "20. YÜZYIL OZANLARI" ANTOLOJİSİNE ALINDI

Ali Püsküllüoğlu'nun "Türkü" adlı şiiri "Ballad", "Çölde Ölen" adlı şiiri "In The Desert" ve "Kürdo" adlı şiiri de "Kurdi" adıyla İngilizceye çevrilmiş ve Regency Press Yayınevince çıkarılan "20th Century Poets" (20. Yüzyıl Ozanları) adlı antolojiye alınmıştır. Ozanın "Aşkla" adlı şiiri de "With Love" adıyle çevrilmiş ve Cathay Books Yayınevinin "New Poetry" (Yeni Şiirler) adıyle zaman zaman çıkardığı antolojinin sonbahar sayısında yayımlanmıştır. "New Poetry" nin bu cildindeki bütün şiirler bağımsız bir seçici kurulca değerlendirilecek ve birinciye 750 sterlin (yaklaşık olarak 27.000 Türk lirası), ikinciye 150, üçüncüye 100 sterlin ödül verilecektir.

Cathay Books yayınevi, Ali Püsküllüoğlu'nun adı geçen şiirinin de aday olduğu ödül sonuçlarının Ocak 1972 de açıklanacağını bildirmektedir.

DOST YAYINLARI

ROMAN:

3. BABAMLA GEÇEN GÜNLER, Clarence Day 400
4. HASANGİLLER, Tarık Dursun K. 200
5. GORDİUM, Hikmet E. Bener 400
10. KİRALIK ODA, George Simenon 300
11. SANIK, Alexander Weisberg 300
12. POLİS MÜFETTİŞİ KADAVRA, George Simenon 300
13. ZENCİLER BİRBİRİNE BENZEMEZ, Attilâ İlhan 400
14. AYAŞLI İLE KİRACILARI, Esendal 400
15. BELÂLI YER, Erskine Caldwell (Ciltli) 800
16. NE EKERSEN, Mehmet Seyda 400
17. DÜNYA EVİ, Orhan Kemal 800
18. KIZGIN TOPRAK, Jeorge Amado 600
19. DURU GÖL, İlhan Tarus 500
20. KORSAN ÇIKMAZI, Nezihe Meriç (Türk Dil Kurumu ödülü - 1962) 500
21. VAPUR DÜDÜKLERİ, Ayhan Hünalp 300
22. ÖLÜMLE SAKLAMBAÇ, Georges Simenon 400
23. ORMANDAKİ DELİ, Georges Simenon 400
24. SEVDALI BULUT, Nâzım Hikmet (Masallar) 400
25. BOYNU BÜKÜK ÖLDÜLER, Yılmaz Güney 2000

HİKÂYE:

1. TEMİZ SEVGİLER, Esendal 1000
5. TEPEDEKİ EV, Umran Nazif 200
6. ŞU BABAMIN İŞLERİ, Carlos Bulosan 200
7. KARDEŞ PAYI, Orhan Kemal 200
8. TOPAL KOŞMA, Nezihe Meriç 200
9. SİHAMBA (Zenci Hikâye ve şiirinden seçme), Suat Taşer 100
10. YAŞAMASIZ, Vüs'at O. Bener 400
11. BOZBULANIK, Nezihe Meriç (2. baskı) 400
12. PERŞEMBE YAĞMURLARI, Hazırlayan: Salim Şengil 100
13. HALLAÇ, Leylâ Erbil 250
14. MENEKŞELİ BİLİNÇ, Nezihe Meriç 300
15. SEVGİSİZLER, Nursen Karas 400
16. TANTE ROSA, Sevgi Sabuncu 500
17. KUTSAL ÇİLE, Bedii Demirseren 500

ŞİİRLER

1. AŞK ELÇİSİ, (Başlangıçtan Günümüze Kadar) (Antoloji) 1000
2. YENİ ŞİİRLER, Nazım Hikmet 12.50
3. DÜNYA GÜZEL OLMALI, Mehmed Kemal 100
5. HARAÇMEZAT, Suat Taşer 100
6. ANZELHA, Halim Yağcıoğlu 100
7. YANIK SARI, Ahmet Köksal 100
8. CÜMBÜŞCÜBAŞI, Ercümend Uçarı 100
10. KÖROĞLU, İlhan Berk 200
11. HACIVATIN KARISI, Salâh Birsel 200
12. DAĞDA ATEŞ YAKANLAR, O. F. Toprak 200
14. HER BOYDAN (Dünya şiirinden seçmeler), Can Yücel 400
15. İKİ DAL, Celâl Vardar 100
16. MANİLERİMİZDEN Dr. İlhan Başgöz 200
17. DUVAR, Attilâ İlhan (2. baskı) 300
18. HOROZDAN KORKAN OĞLAN, Metin Eloğlu 200
19. MISIRKALYONİĞNE, İlhan Berk 250
20. RÜZGÂRLI SU, Selâhattin Batu 250
21. GÖZÜNÜ SEVDİĞİM, Oğuz Tansel 250
22. TÜTÜNLER ISLAK, Turgut Uyar (Yeditepe ödülü - 1963) 300
23. KİM KİME, Nâzan Güntürkün 250
24. TÜRKİYEM, Turgut Uyar 300
25. GÖLGELERİ KULLANMAK, Ahmet Oktay 250
26. KİŞİ, Cengiz Bektaş (özel baskı) 500
27. GENÇ ÖLMEK, Ergin Günçe 250
30. ŞEYH BEDREDDİN DESTANI, Nâzım Hikmet 400
31. DR. KALİGARİ'NİN DÖNÜŞÜ, Ahmet Oktay 300
32. GÜNEŞ KAVGASI, Tahsin SARAÇ 500
33. AKDENİZ, Cengiz Bektaş 500
34. BULGAR ŞİİRİ ANTOLOJİSİ, Özdemir İnce 750

NÂZIM HİKMET DİZİSİ :

1. BÜTÜN ESERLERİ, I. cilt, I. kitap 1000

TİYATRO:

4. BİR DÜNYA Kİ, Suat Taşer 100
5. VATANSEVERLER, Sidney Kigsl 200
7. DELİ DUMRUL, Suat Taşer (Destan) 300
8. IHLAMUR AĞACI, Vüs'at O Bener 250
9. YARIN CUMARTESİ, Güner Sümer 300
10. MODERN TİYATRO AKIMLARI, Özdemir Nutku 1000
11. KAFKAS TEBEŞİR DAİRESİ, Bertolt Brecht 300
12. FERHAT İLE ŞİRİN, Nâzım Hikmet 400
13. ENAYİ, Nâzım Hikmet 400
14. İNEK, Nâzım Hikmet 400
15. KAFATASI, Nâzım Hikmet 400
16. UNUTULAN ADAM, Nâzım Hikmet 400
17. BİR ÖLÜ EVİ, Nâzım Hikmet 400
18. KOCAMANOF, Stefan L. Kostov 400
19. KIL PAYI, Edward Albee 500

GEZİ:

1. MOSKOVA MEKTUPLARI, Lydia Kirk 100
2. ABBAS YOLCU, Attilâ İlhan 400
3. HA BU DİYAR, Fikret Otyam 200
4. GİDE GİDE, Fikret Otyam 250
5. UY BA BO, Fikret Otyam 300
6. BİR AVUÇ TOPRAK İÇİN, İbrahim Kuyumcu 300
7. YEŞİL KENT, Mustafa Şanlı 400

DENEME - FIKRA:

1. SÖZ ARASINDA, Ataç 100
2. DEVEKUŞUNA MEKTUPLAR, Haldun Taner 300
3. ECCE HOMO, Frierich Nietzsche 750

EĞİTİM:

1. T. C. MİLLÎ EĞİTİM VE ATATÜRK, Prof. Dr. İ. Başgöz - H. E. Wilson 1000

BİYOĞRAFİ:

1. LYNDON B. JOHNSON ve A. B. D. CUMHURBAŞKANLIĞI, Prof Dr. Akdes Nimet Kurat 500

BALE:

1. GÖNLÜ YÜCE TÜRK, Metin And 500

MİMARLIK:

1. İNSANA DÖNÜŞ - FL. WRIGHT, Şevki Vanlı 1000
2. MİMARLIKTA ELEŞTİRİ, Cengiz Bektaş (Türk Dil Kurumu ödülü - 1968) 500

RESİM:

1. FRANSIZ RESMİNDE İZLENİMCİLİK, Salâh Birsel 1000

ÇOCUK KİTAPLARI MASALLAR DİZİSİ:

1. ALTI KARDEŞLER, Oğuz Tansel 100
2. CİMRİ İLE CÖMERT, İlhan Dumanoğlu 100
3. TALİH KUŞU, Tezel Amca 100
4. KAHKAHA SULTAN, Mümtaz Zeki Taşkın 100
5. ÖKSÜZOĞLAN, İlhan Dumanoğlu 100
6. NALINCI PADİŞAH, İlhan Dumanoğlu 100
7. ALTIN TOP, İlhan Dumanoğlu 100

ÇOCUK KİTAPLARI BİLGİ - HİKÂYE DİZİSİ:

1. KÜÇÜK İSPANYOL KIZI MARİA 125
2. ARAP APDÜL KARDEŞ 125
3. ÇİNG LİNG İLE TİNG LİNG 125
4. MEKSİKALI KARDEŞLER 125

En çok 10 kelime ile künye ● bir kitap ve 5 lira ● posta pulu gönderilir.

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

● Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: I. ATASÖZLERİ SÖZLÜĞÜ, Ömer Asım Aksoy, 392 sayfa, 25 lira.

● İKİLEME, Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu., 119 s., 8 lira.

● MALAZGİRT ULULAMASI, şiirler, Fazıl Hüsnü Dağlarca., 94 sayfa, 5 lira.

● BALIM KIZ DALIM OĞUL, Anadolu yazıları, Ceyhun Atuf Kansu., 164 sayfa, 8 lira.

● YAPIM İYELİĞİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Muzaffer Uyguner., 118 sayfa, 8 lira.

● SADE TÜRKÇE KILAVUZU 142 sayfa, 7 lira.

● BÖLGE AĞIZLARINDA ATASÖZLERİ VE DEYİMLER, ikinci kitap, 175 sayfa, 10 lira.

● NECİP TÜRKÇÜ, hazırlayan: İbrahim Olgun., 132 sayfa, 6 lira.

● KAVRAMLAR DİZİNİ, hazırlayan: İbrahim Olgun., 132 sayfa, 6 lira.

● KAVRAMLAR DİZİNİ, hazırlayan: Ş. Recai Cin., I. cilt 532 sayfa, 20 lira; 2 cilt 376 sayfa, 15 lira.

● YERBİLİM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Ord. Prof. Dr. Hamit Nafiz Pamir - Doç. Dr. Önder Öztunalı., 191 sayfa, 6 lira.

● ATATÜRK DEVRİMİ VE YORUMLARI, Prof. Dr. Bedia Akarsu., 42 s., 2 lira.

● HALK ŞİİRİNDE TÜRLER, Hikmet Dizdaroğlu, 146 sayfa, 5 lira.

● DİL DEVRİMİMİZ, hazırlayan: Emin Özdemir, 85 sayfa, 3 lira.

● ÖZ TÜRKÇE ÜZERİNE, Emin Özdemir. 214 sayfa, 7,5 lira.

● KÖYÜMDEN GELİYORUM, Ispartalı Hakkı, baskıya hazırlayan: Şevket Aziz Kansu., 3 lira.

● ATATÜRK İÇİN ŞİİRLER, hazırlayan: Mehmet Bahçeci., 160 s., 7 lira.

● BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR, hazırlayan: Enver Naci Gökşen., 200 s., 7,5 lira.

● ASALAKBİLİM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Mehmet Turan Yarar., 213 s., 10 lira.

● GÖKBİLİM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Prof. Dr. Abdullah Kızılırmak., 174 sayfa, 10 lira.

● DÖŞEM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Cavit Sıdal., 98 sayfa, 3 lira.

figüran

Geceye gömülmüş bir gemi gibi
Donmuş soğuklarda iliği
Bedende ne setresi ne yeleği
Tek umudu tiyatrodan.

Gelsin piyaz, yüz sapsarı
Bir lokmadır çıkarı
Bir düş eski roma, eski yunan
Çıktı tiyatrodan figüran.

İlk sevgi merhamette dönenen
Sevgiler çerden çöpten
Kaçılmaz, saplanılmış bir kez
Müttehidülmerkez.

Cahit IRGAT

senin için

YÜZÜ DOĞASINA DÖNÜK
SESİ ÇAĞLARA YAZILI
BU DOĞAN GÜN
BU AKAN KAN
BU KIPIR KIPIR UYANIŞ
SENİN İÇİN

BU ÇAĞLARA DURAN TÜRKÜ
BU YORULMAYAN IRMAKLAR
SABAHI KUŞATAN GÜNEŞ
İRİ İRİ GÖZLERİYLE
BİZİ YARGILAYAN ÇOCUK
SENİN İÇİN

BU GÜLÜN ÇAĞIRAN SESİ
BU ELMADAKİ KIZILLIK
ORMANIN SUYA VURMASI
ELDEN ELE DİLDEN DİLE
YÜRÜMESİ SESİMİZİN
SENİN İÇİN

BAK GÖKYÜZÜ GERİNİYOR
TOPRAK ÖZLEMLER İÇİNDE
MUNZUR DAĞLARINDA YAZLAYAN KAR
ALABALIK
ÇAĞIL ÇAĞIL SUYU MEŞELİKLERİN
SENİN İÇİN

YÜREĞİMİZDE YÜREĞİN
BEYNİMİZDE BEYNİN YAZAR
BU YERYÜZÜ
BU GÖKYÜZÜ
EKMEĞİN VE SUYUN TADI
SENİNLE VAR.

Mehmet KIYAT